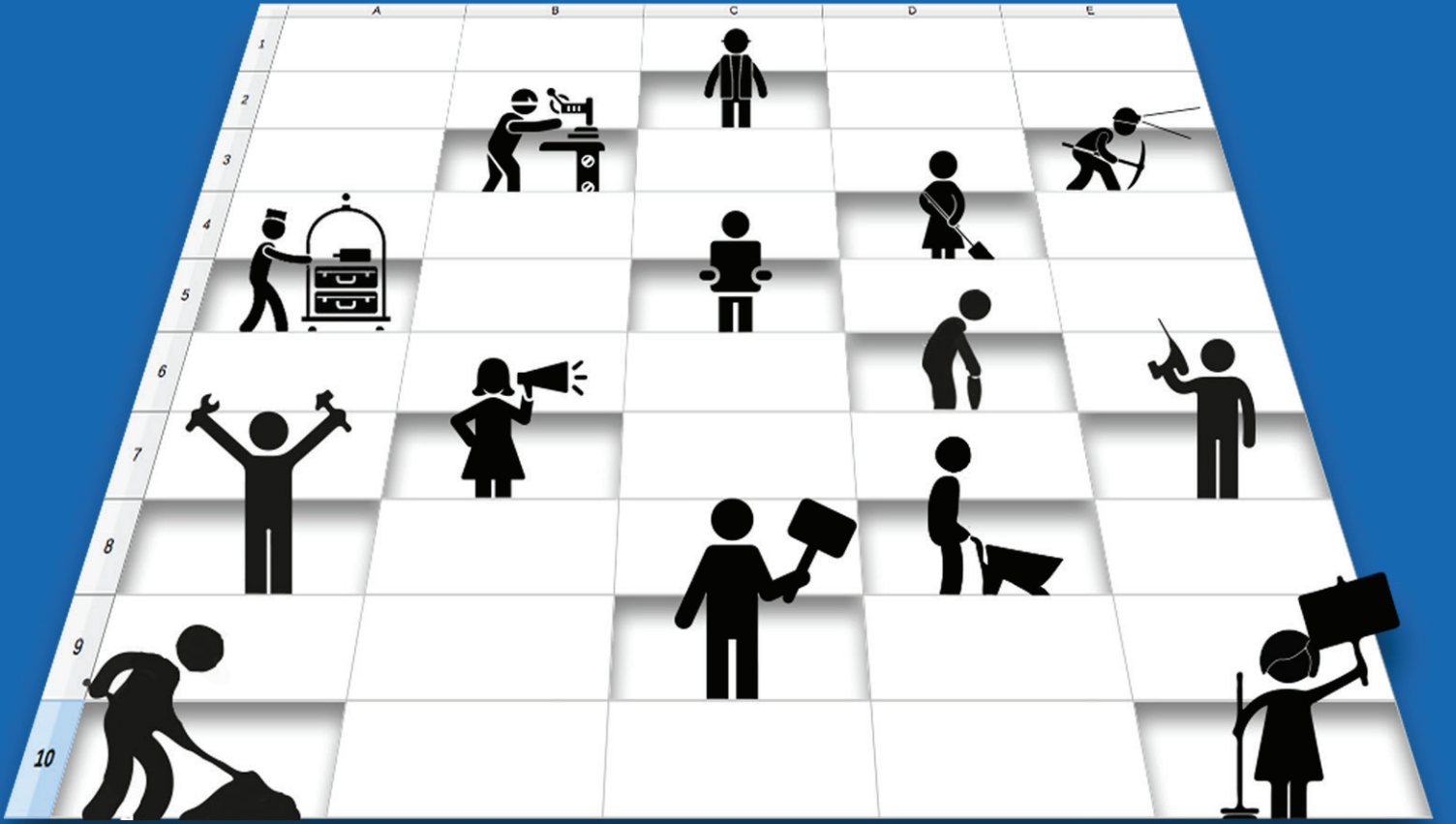

2015 İŞÇİ SINIFI EYLEMLERİ RAPORU

EMEK ÇALIŞMALARI TOPLULUĞU

Araştırma ve rapor yazımında emeği gecenler: Ayse Alnaçık, Alpkan Birelma, Ebru Işıklı, Orhun Aras Köksal, Mine Kösem, Göknur Mars, Hilal ztaş, Akın Sefer, Deniz Sert

Katkıları için Aziz elik, İrfan Kaygısız, Hakan Koçak ve Yıldırım Őentürk'e teşekkür ederiz.

Kapak: Ammar Sezgin
Mizampaj: Aret Bedik Őahumyan
Emek alışmaları Topluluğu, İstanbul, Nisan 2016

İletişim:
emekcalismalaritoplulugu@gmail.com
<https://www.facebook.com/emekcalisma>
<https://twitter.com/emekcalisma>

2015
İŞÇİ SINIFI
EYLEMLERİ
RAPORU

İÇİNDEKİLER

07

Özet

09

Giriş

11

2015 Genel
görünüm

13

İşyeri temelli
eylemlere
giriş

15

Eylem
türleri

20

Eylem
nedenleri

21

İstihdam
türlerine
göre eylem
nedenleri

22

İşyeri temelli
eylemlerin
süreleri

24

Eylemlerin
üretime
yönelik olup
olmama
ve hak
geliştirme/
savunma
nitelikleri

25

İşyeri temelli
eylemlerin
coğrafi
dağılımı

26

Hak aradığı
için işten
atılan işçiler

27

İşkolları

29

Eylemlerin
kurumsallığı

29

Sendikaların
örgütlediği
işyeri temelli
eylemler

31

Farklı istihdam
gruplarında
sendikaların
örgütlediği
eylem sayıları

33

Sendikalaşma
eylemleri
ve sendikal
eylemlerin
üretime yönelik
olup olmama
niteliği

35

Kurumsuz
eylemler

36

İşyerinin
niteliği
ve eylem
mekanı

37

Metal Fırtına

Özet

2015 yılında basına yansıyan 1.116 işçi sınıfı eylemi tespit edilmiştir. Bir başka deyişle 2015 yılında günde ortalama 3,1 basına yansıyan işçi sınıfı eylemi gerçekleşmiştir. Bunlardan 31'i dayanışma eylemi, 95'i ise genel eylem niteliğindedir.

Kalan 990 eylemin bazıları aynı işyerinde aynı sorun ya da talepler etrafında gerçekleştirilmiştir. Bu türden eylemleri birleştirdiğimiz takdirde 628 adet "işyeri temelli eylem" olarak adlandırdığımız kimi birkaç saat, kimiyse aylar süren eylemler ile karşılaşmaktayız.

Bu rapor asıl olarak 628 işyeri temelli eylem üzerinedir.

En çok işyeri temelli eylemin gerçekleştiği ay, 127 eylemle Ocak ayıdır. Metal Fırtına'nın zirve yaptığı Mayıs ayı 117 sayısı ile ikinci sırada gelir. Eylemlerin sayısı, seçimlerin ve yükselen çatışmanın ülke gündemine damgasını vurduğu yılın ikinci yarısında keskin bir şekilde düşmüş ve Temmuz sonrasında 50 bandının altında seyretmiştir.

628 işyeri temelli eylemin...

- % 45'ini özel sektöre çalışan kadrolu işçiler, % 17'sini kamu taşeronu işçiler, % 17'sini memurlar, % 14'ünü ise özel sektör taşeronu işçiler gerçekleştirmiştir.
- % 43'ünde işverene yönelik basın açıklaması, % 24'ünde fiili grev, % 19'unda kamuoyuna yönelik basın açıklaması, % 16'sında ise işyeri önünde kalıcı direniş gerçekleştirilmiştir.
- % 31'inde işten atma, % 21'inde isteyken ücret gaspı, % 19'unda toplu iş sözleşmesi, % 15'inde sendikalaşma, % 13'ünde düşük ücret, % 10'unda ise sendikaya tepki eylem nedenleri arasında yer almıştır.
- % 58'i bir gün veya daha az bir süre içerisinde gerçekleşmişken, % 5'i dört aydan uzun süre sürmüştür. Tüm işyeri temelli eylemlerin ortalama süresi 20 gündür.
- % 28'inde en az bir (resmi ya da fiili) grev gerçekleşmiştir. Grevlerin ortalama süresi 9 gündür. Resmi grevlerde ortalama süre 30 güne çıkarken, fiili grevlerde bu süre 3 gündür.
- Özel kadrolu işçilerin yaptıkları eylemlerin % 44'ünde üretimi durdurma ya da yavaşlatmaya yönelik bir eylem yapılmışken, aynı oran kamu işçilerinde % 16'ya düşmektedir.
- Kamu taşeronu işçilerin eylemlerinin % 46'sında işçiler var olan haklarını geliştirmeyi % 54'ünde ise var olan haklarını savunmayı hedeflemişlerdir. Bu oranlar özel sektör taşeronu işçilerde sırasıyla % 12 ve % 88'dir.

2015 yılında emekçilerin basına yansıyan bir eylem gerçekleştirdiği sendikal örgütlenme süreçlerinde en az 2.258 işçi sendikalaştığı için işten atılmıştır. İşçilerin bir sendikanın dahil olmaksızın kendi başlarına hak aradıkları aynı nitelikteki süreçlerde ise en az 2.104 kişi daha işten atılmıştır. Bu iki sayının toplamı 4.362'dir.

İşyeri temelli eylemlerin % 23'ü metal işkolunda, % 16'sı genel işler işkolunda, % 11'i ise inşaat işkolunda gerçekleşmiştir.

628 işyeri temelli eylemin % 43'ü bir işçi sendikası tarafından, % 16'sı bir memur sendikası tarafından, % 4'ü ise sendika dışı kurumlar tarafından gerçekleştirilmiştir. % 36'sı ise herhangi bir kurumun dahil olmadan emekçilerin kendi inisiyatifiyle gerçekleşmiştir.

Sendikaların örgütlediği işyeri temelli eylem sayılarına baktığımızda birinci sırada 54 eylemle Birleşik Metal-İş yer almaktadır. İkinci sırada 41 eylemle Sağlık ve Sosyal Hizmet Emekçileri Sendikası, üçüncü sırada 36

eylemle Genel-İş Sendikası, dördüncü sırada ise 21 eylemle Petrol-İş sendikası gelir.

Sendikaların gerçekleştirdiği eylemlerin % 39'u DİSK, % 27'si Türk-İş, % 24'ü ise KESK'e bağlı sendikalarca yapılmıştır.

Sendikaların sendikalaşmak için gerçekleştirdikleri işyeri temelli eylemlerin sayısına özel olarak odaklandığımızda ise birinci sırada 11 eylemle Nakliyat-İş, ikinci ve üçüncü sırada 9'ar eylemle Petrol-İş ve Birleşik Metal-İş gelir.

Sendikaların örgütlediği eylemlerin % 35'inde üretime yönelik bir hamle söz konusuken, aynı oran sendikaların örgütlenmediği eylemlerde % 41'e çıkar.

Giriş

Emek Çalışmaları Topluluğu (EÇT), 2014 yılı Eylül ayında işçi sınıfı üzerine bilgi üreten akademisyen, araştırmacı ve sendika uzmanlarının daha koordineli çalışma imkanları üzerine gerçekleştirdiği tartışmalar sonucunda doğdu. Bu tartışmalar, işçi sınıfı ve emek hareketi üzerine veri üreten bağımsız kurumlara artan ihtiyacı ortaya koyarken, bir yandan da yeni bir oluşuma cesaret verdi.

Gönüllülerin oluşturduğu Emek Çalışmaları Topluluğu, emek hareketine destek vermek isteyen araştırmacıların, akademisyenlerin, gazetecilerin, genel anlamda yazar-çizerlerin ve sanatçıların ortaklaşa bir şekilde hareket ederek nitelikli ve etkili ürünler ortaya koyabilecekleri bir zeminin inşasını ve kurumsallaşmasını hedeflemektedir. Topluluk, işçi sınıfının ve işçi mücadelelerinin görünürlüğünü artırmak ve emek hareketinin veri temelli politika yapma kapasitesini geliştirmek amacını taşımaktadır. Emek hareketinin farklı öznelerine eşit mesafede durmayı ve harekete somut katkı sunmayı ilke edinmiştir. EÇT, emek hareketine destek vermek isteyen herkesin katılımına açıktır.

EÇT, somut bir üretim sürecinin içinde örgütlenme çalışmalarına başlamayı önüne koydu ve 2015 yılı boyunca yerel ve ulusal yazılı basını ve bazı internet sitelerini tarayarak elde edilen işçi ve memur eylemlerinin bilgisini sayısal veriye dönüştürerek analiz etti.¹ Sınırlı sayılarda da olsa kimi vakalarda eylemi düzenleyen sendikayla iletişime geçilip eyleme ilişkin basına yansımaya bilgiler alındı. Elinizdeki rapor bu çalışmanın sonucudur.

EÇT işçi sınıfı eylemlerini raporlama faaliyetini düzenli bir şekilde sürdürmeyi, geliştirmeyi ve kurumsallaştırmayı birincil hedef olarak belirlemiştir. Bu anlamda İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi, gerek yapısı gerekse düzenli bir şekilde yürüttüğü raporlama faaliyetiyle bizler için en önde gelen ilham kaynağıdır. İşçi sınıfı eylemlerinin sayısal olarak incelenmesi konusunda ise İrfan Kaygısız'ın DİSK-AR Dergi için yapmış olduğu 2013 ve 2014 yılı araştırmaları temel esin kaynağımızdır. Gerek İSİG Meclisi'ne gerekse İrfan Kaygısız'a çalışmaları ve destekleri için teşekkürü borç biliriz.

Genelde emek mücadelesinin, özelde ise sendikal mücadelenin ne tek ne de asli unsuru medyaya yansımaya türden eylemler gerçekleştirmektir. Dolayısıyla bu raporun emekçilerin ve sendikaların hak arama faaliyetlerinin ve mücadelelerinin genel bir resmini sunduğu düşünülmemelidir. Bu rapor Türkiye'deki emekçilerin (işçi ve memurların) medyaya yansımaya türden eylemleri üzerinedir. 2016 yılı raporunun en azından sendikal hareketin daha az görünür türden mücadelelerini de mümkün mertebe kapsamaya temel hedeflerimizden biridir. Bunun için sendikalarla işbirliği ve bilgi alışverişini ilerletmek önceliklerimizden biridir.

Basın taramasının çeşitli sınırlılıkları vardır. Raporda analizi yapılan eylemlerin 2015 yılında Türkiye'de gerçekleşen tüm işçi sınıfı eylemlerini

1 Medya taraması için, Türkiye'de yayınlanan hemen hemen tüm ulusal ve yerel yazılı basına dijital ortamda erişim sağlayan bir medya takip merkezinin arama motorunu kullandık. Arama motorunda "işçi, eylem" gibi belli kelimeleri aratarak, çıkan binlerce haberin başlığını tarayıp ilgili haberleri kullandık. Bunun yanında Evrensel ve Birgün gazetelerinin internet siteleriyle kızılbayrak.net internet sitesindeki istisnasız tüm işçi/emek haberlerini taradık. Bunlar dışında kimi vakaların haberlerini sendika.org, uidder.org gibi başka internet sitelerinden bulup inceledik. Pek çok vaka için sendikaların internet siteleri ve sosyal medya hesaplarını, bazı vakalarda ise direnişçi işçilerin kurdukları sosyal medya hesaplarını taradık.

yansıttığı düşünülmemelidir. Basına yansımayan eylemler ve basına yansıyan ancak bu tip araştırmalarda kaçınılmaz olan araştırmacı hatasından dolayı gözden kaçırdığımız eylemler analiz dışında kalmıştır. Öte yandan, eylem haberlerinin hepsinde araştırmanın sorduğu soruların güvenilir cevaplarını bulmak mümkün değildir. Örneğin, eyleme katılan işçi sayısı toplanması en zor verilerden biridir. Bir diğer kritik ancak elde edilmesi zor bilgi, eylemin sonuçlarıdır. Bu sorunları mümkün olduğu kadar aşmak için sendikalarla bilgi alışverişini sistematikleştirmeyi ve emek haberciliği yapan medya kuruluşlarıyla bir iletişim ağı kurmayı hedefliyoruz. Raporu okurken bu sınırların akılda tutulması faydalı olacaktır.

Raporda kullandığımız temel kavramları tanımlamak gerekirse, “işçi sınıfı eylemi” derken emekçilerin (işçi ve/veya memurların) çalışma hayatına, sosyal haklara ve sendikal özgürlüklere ilişkin sorun ve talepleri için gerçekleştirdikleri protesto nitelikli hareketleri kastediyoruz. Tek kişilik (örneğin vince çıkma) bile olsa bu tarz hareketleri eylem olarak kabul ettik. Öte yandan, örneğin sendika salonlarında yapılan basın toplantılarını, yazılı basın açıklamalarını ya da haberleştirilmiş bile olsa hukuki girişimleri eylem olarak saymadık.

Raporda üç farklı eylem türü tanımladık.

İşyeri temelli eylemler: Bir işyerindeki (ya da işletmedeki veya kurumdaki) bir dizi sorun ya da talepler için o işyerindeki emekçiler tarafından yapılan (birkaç saat ya da aylar süren) eylem ya da eylemler serisi için “işyeri temelli eylem” kavramını kullandık. Bu kavramı Kaygısız’ın yapmış olduğu 2013 ve 2014 yılı araştırmalarından ödünç aldık. Bir işyerinde, aynı sebeple birden fazla eylem yapılmış ise, bunları tek bir “işyeri temelli eylem” olarak saydık. Ancak bir işyerinde, aynı yıl içerisinde farklı sebeplerle gerçekleşen, aralarında belli bir zaman aralığı olan eylem ya da eylem serilerini iki farklı “işyeri temelli eylem” olarak kodladık. Öte yandan, özellikle memur eylemlerinde aynı kuruma yönelik eş zamanlı olarak farklı yerlerde yapılan eylemleri (örneğin, bir bakanlığın memurlarının o bakanlığın beş farklı binası önünde aynı gün yaptığı bir basın açıklamasını) tek bir “işyeri temelli eylem” olarak kabul ettik. Bu iki tür durumun da oldukça istisnai olduklarını not düşelim.

Genel eylemler: Belirli bir işyerini hedef almayan, emekçilerin bir işyerindeki spesifik sorunlarından ziyade genel sorunlarını ya da taleplerini dile getiren, çoğunlukla siyasal irade ya da kamuoyuna hitap eden işçi eylemleri.

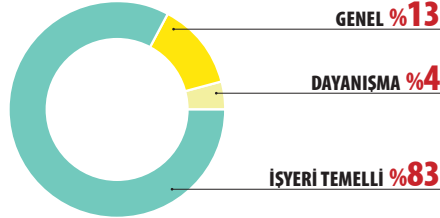
Dayanışma eylemleri: Bir işyerinde devam eden bir eylem ile dayanışma amacıyla başka bir işyerindeki emekçiler tarafından gerçekleştirilen eylemler.

Bu raporda asıl olarak işyeri temelli eylemler analiz edilmiş, genel eylemler ve dayanışma eylemlerinin sayıları belirtilmekle yetinilmiştir.

Verilerimiz herkese açıktır. Raporda adı geçen ancak tam olarak sunulmayan bir veriyi öğrenmek isteyen araştırmacılara ilgili veriyi memnuniyetle iletiriz.

2015 Genel Görünüm

Grafik 1. 2015 İşçisi sınıfı eylemleri genel görünümü

2015 yılında basına yansıyan 95 genel eylem, 31 dayanışma eylemi, 628 işyeri temelli eylem gerçekleşmiştir. Yüzelere vurduğumuzda bu eylem türleri toplam içinde sırasıyla % 13, % 4 ve % 83'lük paylara sahiptir. 628 işyeri temelli vakada toplam 990 ayrı, tekil eylem yapılmıştır. İşyeri temelli eylemler dışında kalan eylemler de düşünüldüğünde 2015 yılında basına yansıyan 1.116 adet tekil işçi sınıfı eylemi gerçekleştirilmiştir.

Tablo 1. İşçi sınıfı eylemleri 2013-2015 karşılaştırma

	Genel	İşyeri temelli	Toplam
2013	180	365	545
2014	206	795	1001
2015	126	628	754

Yukarıdaki tabloda yıllara göre karşılaştırma yapılmıştır. Tabloda 2015 yılı verileri ile İrfan Kaygısız'ın DİSK-AR Dergisi için yapmış olduğu ve dergide yayınlanan üç makalede sunduğu, 2013 ve 2014 yılı araştırmalarının verileri birlikte sunulmuştur². Kaygısız'ın verileri ile bu araştırmanın verileri henüz yüzde yüz uyumlulaştırılmamış olsa da yukarıda belirttiğimiz üzere sistematik olarak ortaktır. Bu sebeple genel eğilimleri görmek için karşılaştırılma yapılmasında bir mahsur bulunmamaktadır.

Metal Fırtına'ya rağmen 2015 yılında 2014'e göre yaşanan görece düşüşü nasıl açıklayabiliriz? Bu soru ayrıntılı bir analizi gerektirmektedir. Burada iki meseleye dikkat çekmekle yetinelim.

2014 yılında Kaygısız'ın verilerine göre taşeron işçiler arasında adeta bir eylem patlaması yaşanmıştır. Taşeron işçiler 2014 yılında yapılan tüm eylemlerin % 56'sını yapmışlardır. Nitekim gerek 2014'teki gerek önceki yıllardaki taşeron işçi eylemleri sebebiyle AKP iktidarı 2014 sonbaharında Torba Yasa olarak bilinen yasayla kamuda çalışan taşeron işçilerin haklarını bir miktar iyileştirmek, bu işçilerin sendikalaşmalarını kolaylaştırmak durumunda kalmıştır. Torba Yasa'nın kamuya çalışan taşeron işçilerin sendikalaşmalarını ilgilendiren maddeleri ancak 2015 yılının Ocak ve Mart aylarında Maliye Bakanlığı'nın yayınladığı yönetmeliklerle netleşmiştir.³ Görünen o ki özellikle kamu taşeronu işçiler 2015 yılında sendikalarda örgütlenerek haklarını daha kurumsal biçimlerle arama yoluna sevk edilmiş, bu da onları eskine göre daha az eylemci bir mücadele çizgisine yöneltmiştir. Dahası, 2015'in Haziran ve Kasım aylarında yaşadığımız iki

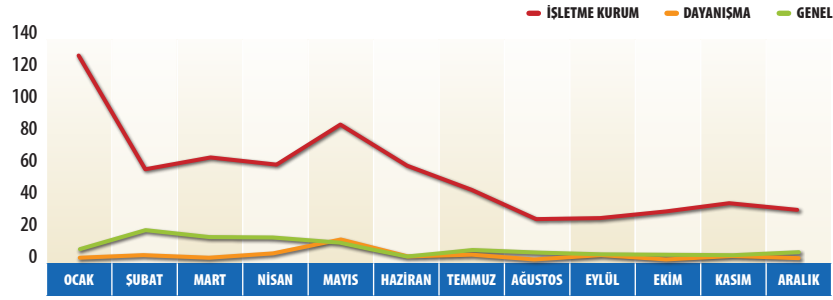
² İrfan Kaygısız, «2013 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme,» DİSK-AR, no. 2 (2014); «2014 Ocak Haziran Dönemi İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme,» DİSK-AR, no. 3 (2014); «2014 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme,» DİSK-AR, no. 4 (2015).

³ Taşeron işçilerin son yıllardaki mücadeleleri ve Torba Yasa'nın bu çerçevedeki analizi için bkz. Alpkın Birelma, «Türkiye'de Taşeron Çalışma,» Toplum ve Bilim, no. 133 (2015).

genel seçimde taşeron işçilerin kadroya alınma taleplerinin partiler arasındaki siyasal rekabete damgasını vuran taleplerden biri haline geldiğine şahit olduk. Nitekim Haziran seçiminde olmasa da Kasım seçiminde AKP de bu talebi tamdı ve vaatleri arasında aldı. Bu seçim dinamiğinin de taşeron işçileri eylemci bir çizgiden bekle-ve-gör çizgisine sevk ettiğini düşünmek mümkün. Bu iki etken –Torba Yasa ve seçimlerde kadro vaadi– dolayısıyla taşeron işçiler 2015 yılında 2014 yılına göre daha az eylem ortaya koymuşlardır. 2014’te tüm eylemler içinde % 56 olan taşeron işçilerin diğer kadro gruplarına göre eylem oranı, 2015 yılında % 31’e düşmüştür.

2015 yılında 2014’e göre yaşanan görece düşüşün bir diğer olası sebebi de AKP’nin Haziran seçimlerinde aldığı sonucu değiştirmek için ülkeyi içine sürüklediği iç savaş ve otoriterleşme halidir. Her gün sert çatışmaların ve ölümlerin yaşandığı bir gündemde insanların çalışma hayatına ilişkin haklarını aramak için eylem düzenlemesinin hem psikolojik ve sosyal hem de idari olarak –polis izin vermemesi– zorlaşmış olduğu muhakkaktır.

Grafik 2. Aylara göre eylem sayıları

Yukarıdaki tabloda Temmuz ayından sonra gelişen savaş atmosferinin eylem sayılarına yönelik olası etkisinin izleri görülebilir. Kaygısız’ın yukarıda bahsedilen makalelerindeki 2013 ve 2014 tablolarındaki eylem sayılarında da benzer bir eğilim görmek mümkündür; Ocak ayında seneye yüksek bir girişin ardından bir ya da iki ay için eylem sayıları sert bir şekilde düşmüştür. Bahar ve yaz aylarında ise sayı yükselip Temmuz ayındaki zirvenin ardından yeniden düşüşe geçmiş, fakat yıl sonunda yeniden yükselmiştir. Aynı eğilim 2015 yılında da aşağı yukarı geçerli olsa da düşüş daha erken, Mayıs ayında başlamış, çok daha sert olmuş, yıl sonundaki yükseliş ise çok daha mütevazı kalmıştır.

Dayanışma eylemleri, bir işyerindeki işçilerin başka bir işyerinde sürmekte olan mücadeleye destek vermek için gerçekleştirdikleri eylemleri kapsar. Dayanışma eylemlerini işçilerin işyeri içerisinde veya önünde toplu halde yaptıkları eylemler olarak düşünebiliriz. Bu eylemler farklı bir işyerinde verilen mücadelenin direncini yükseltir ve o mücadeledeki işçilerin ortaya koydukları taleplerin haklılığını ilan eder. Bu yönüyle, işçilerin kendi işverenlerine de iradelerini gösterdiği ve uyarıda bulunduğu eylemler olarak da düşünülebilir. 2015 yılı geneline baktığımızda, farklı işyerlerine sıçrayan Metal Fırtına dalgasıyla dayanışma eylemlerinin Nisan ayında artmaya başladığını ve Mayıs ayında zirve yaptığını görüyoruz.

Genel eylemler ise işçilerin çalışma hayatı, sosyal haklar ya da sendikal hak ve özgürlüklere yönelik tepkilerini ortaya koydukları eylemleri kapsar. Bu eylemler özel olarak bir işyerine ilişkin sorunlara yönelik değildir ve farklı işkollarından emekçiler, sendikalar ve diğer sivil toplum kuruluşlarınca birlikte örgütlenebilmektedir. Genel eylemlerde yer alan öznelerin çokluğu ve taleplerin çeşitliliği bu eylemlerin analizini güçleş-

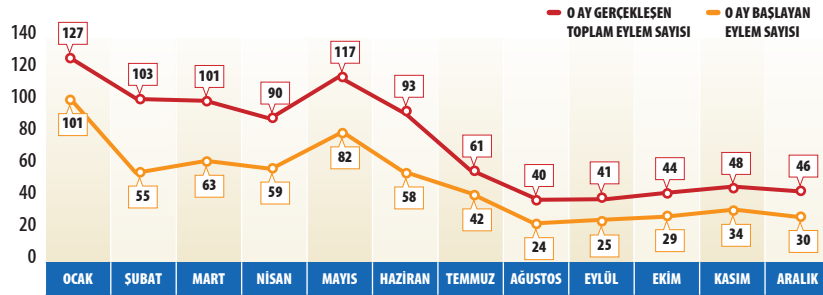
tirmektedir. Basın taraması yoluyla 2015 yılında 95 tane genel eylemi kaydetmiş bulunuyoruz. Genel eylemleri doğrudan çalışma hayatına yönelik olan veya olmayan şeklinde tasnif ettiğimizde, 76 genel eylemin doğrudan çalışma hayatına ilişkin olduğunu görüyoruz. Bu 76 eylemden örneğin 23'ü Türkiye çalışma hayatında yakıcı ve acil bir gündem olan işçi sağlığı ve iş güvenliğine ilişkin eylemlerdir. Kıdem tazminatı sisteminin değiştirilmesine ve asgari ücretin düşüklüğüne karşı yapılan eylemler çalışma hayatına yönelik genel eylemler arasında göze çarpmaktadır. Doğrudan çalışma hayatına ilişkin olan 19 genel eylem arasında ise örneğin sağlık hakkına ilişkin eylemler, emeklilerin sosyal haklarına ilişkin eylemleri, sendikal hak ve özgürlüklere ilişkin eylemler önplandadır.

İşyeri temelli eylemlere giriş

Bu noktadan sonraki tüm analizler, raporun asıl olarak odaklandığı işyeri temelli eylemler üzerine olacaktır. Vurguladığımız üzere, bu tip bir analiz için en mantıklı tercih gibi görünen, Kaygısız'ın kullandığı “işyeri temelli eylem” kavramını kullandık. Bir işyerindeki (ya da işletmedeki veya kurumdaki) bir dizi sorun ya da talepler için o işyerindeki emekçiler tarafından yapılan (birkaç saatlik ya da aylar süren) eylem ya da eylemler serisi için “işyeri temelli eylem” isminin açıklayıcı olduğunu düşündük. Bir işyerinde aynı sebeple, birden fazla eylem yapılmış ise bunları tek bir “işyeri temelli eylem” olarak saydık.

Grafik 3. Aylara göre işyeri temelli eylem sayıları

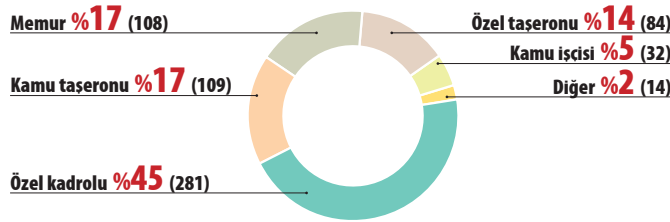

Yukarıdaki tabloda turuncu renkteki “O ay başlayan eylem sayısı” grafiği, ilgili ay içerisinde başlayan eylemlerin sayısını göstermektedir. Burada kriter eylemin başladığı aydır ve bir eylem sadece başladığı ayda gösterilmiştir, bu sebeple turuncu grafikte gösterilen sayıları topladığımızda 628 sayısına ulaşırız. Ocak ayında gösterilen 127 eylem içindeki 26 işyeri temelli eylem 2014’te başlayıp 2015’e devreden eylemlerdir.

Bordo renkteki “O ay gerçekleşen toplam eylem” grafiği ise ilgili ay içerisinde gerçekleşmiş olan tüm işyeri temelli eylemleri göstermektedir. Ön-

ceki aylarda başlayan, ancak ilgili ay içerisinde de devam eden eylemlerin sayıları da ilgili ayın eylem sayısına eklenmiştir. Örneğin Temmuz ayında 42 işyeri temelli eylem başlamıştır, ancak geçen aylarda başlayıp Temmuz ayına devreden 19 eylem nedeniyle ay içinde gerçekleşen toplam işyeri temelli eylem sayısının 61'e çıktığını görürüz.

Grafik 4. İşyeri temelli eylemlerin eylemcilerin istihdam durumuna göre dağılımı

628 işyeri temelli eylemin eylemcilerin istihdam durumuna göre dağılımına bakarsak, asıl işvereni özel veya kamu olan tüm taşeron işçilerin tüm eylemlerin % 31'ini gerçekleştirdiğini görürüz. Özel ya da kamu, tüm kadrolu işçiler tarafından gerçekleştirilen eylemlerin toplam eylemler içindeki oranı ise % 50'dir.

Bir sonraki adımda bu farklı istihdam gruplarının Türkiye'deki toplam ücretli nüfus içindeki oranlarını vermek ve bu oranlarla bu grupların eylemlerdeki oranlarını mukayese etmek anlamlı olacaktır.

Tablo 2. Farklı istihdam gruplarının ücretliler içindeki oranı ve eylemlerdeki oranları ile mukayesesi

	Ücretli istihdamındaki oranı % [A]	Eylemlerdeki oranı % [B]	Eylemcilik katsayısı [B] / [A]
Özel kadrolu	72,6	45	0,6
Sigortalı	54,2		1,2
Sigortasız	18,3		
Memur	17,1	17	1,0
Kamu işçisi	2,0	5	2,5
Kamu taşeronu	4,6	17	3,7
Özel taşeronu	3,7	14	3,8

Kaynak: Toplam istihdam ve kayıt dışı istihdam için TÜİK; memur ve kamu işçisi sayıları için bkz. <http://www.bumko.gov.tr/TR,908/kadro-istatistikleri.html>. Taşeron işçilerin sayısı için elimizdeki tek veri soru önermelerine verilen yanıtlardır ve bu yanıtlar tutarsızlıklarla doludur. Burada Erkan Akçay'ın 8.10.2014'te ve Veli Ağbaba'nın 1.04.2015'te yanıtlanan soru önermelerine dayandık. Ancak Mahmut Tanal'ın 19.10.2012 tarihinde yanıtlanan önergesinde görüldüğü üzere sayılar, özellikle de özel taşeronu işçilerin sayısı muhtemelen daha yüksektir.

Eylem oranlarını, istihdamın toplam ücretliler içindeki oranlarına böldüğümüz son sütunda görüldüğü üzere sıralama, büyüklüğüne göre en az eylemci gruptan en çok eylemci gruba doğru uzanmaktadır. Bu katsayıya "eylemcilik katsayısı" adını verdik. Bu katsayılara ilişkin iki meseleye işaret edelim; tabloya göre eylemcilik katsayısı en az çıkan grup özel kadrolu işçilerdir. Oysaki burada kullandığımız anlamıyla özel kadrolu işçiler içinde cid-

di bir grup sigortasız işçilerden oluşmaktadır, ve sigortasız işçilerin eylem yapma kapasitelerinin çok zayıf olduğu muhakkaktır. Özel kadrolu işçilerin eylemcilik katsayısını hesaplarken paydaya sadece sigortalı özel kadrolu işçileri koyacak olursak, bu grubun eylemcilik katsayısı 1,2'ye çıkar.

Özel sektör taşeron işçilerinin eylemcilik katsayısının hesabında da muhtemelen bir sorun mevcuttur. Bu olası sorun sebebiyle analiz, özel taşeron işçilerini olduklarından daha çok eylemci gösteriyor olabilir. Taşeron işçilerin, özellikle de özel sektördeki bir asıl işverene çalışan taşeron işçilerin, sayısı tartışmalıdır ve kaynak aldığımız soru önermelerinde bu sayının gerçekte olduğundan daha az gösterilmiş olma ihtimali bulunmaktadır. Bu ihtimalin gerçek olması durumunda özel sektör taşeron işçilerin eylemcilik katsayısı 3,8'den aşağıya inecektir.

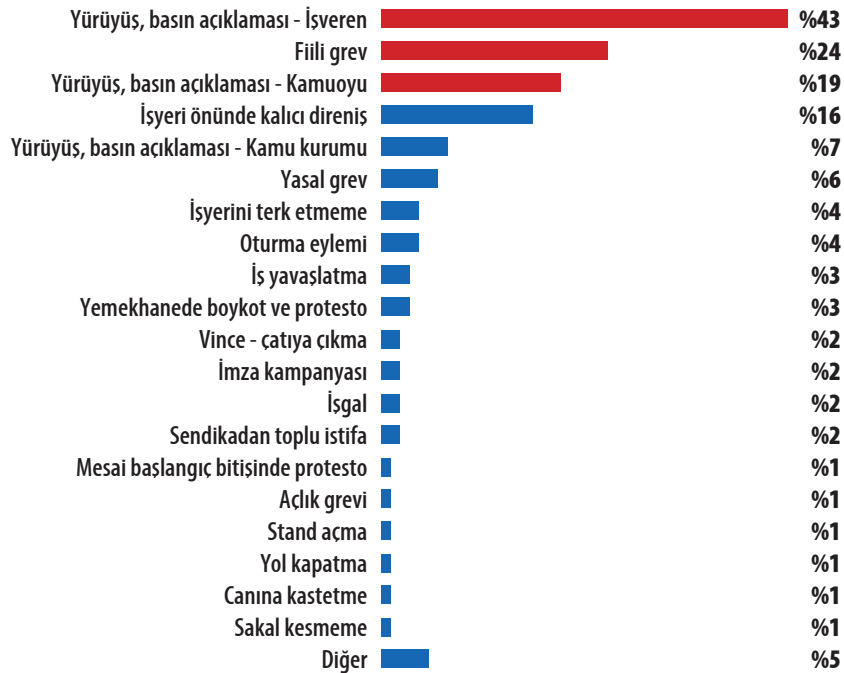
Grafik 5. Eylemcilerin cinsiyeti

İşyeri temelli eylemlerin %29'unda eylemciler arasında kadınların varlığı kesin ve nettir. Katılımcıların cinsiyeti açısından haberler içinde doyurucu bilgi bulunma oranı ne yazık ki oldukça düşüktür. İşyeri temelli eylemlerin % 51'inde kadınların katılımına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Eylem türleri

Grafik 6. Eylem türleri

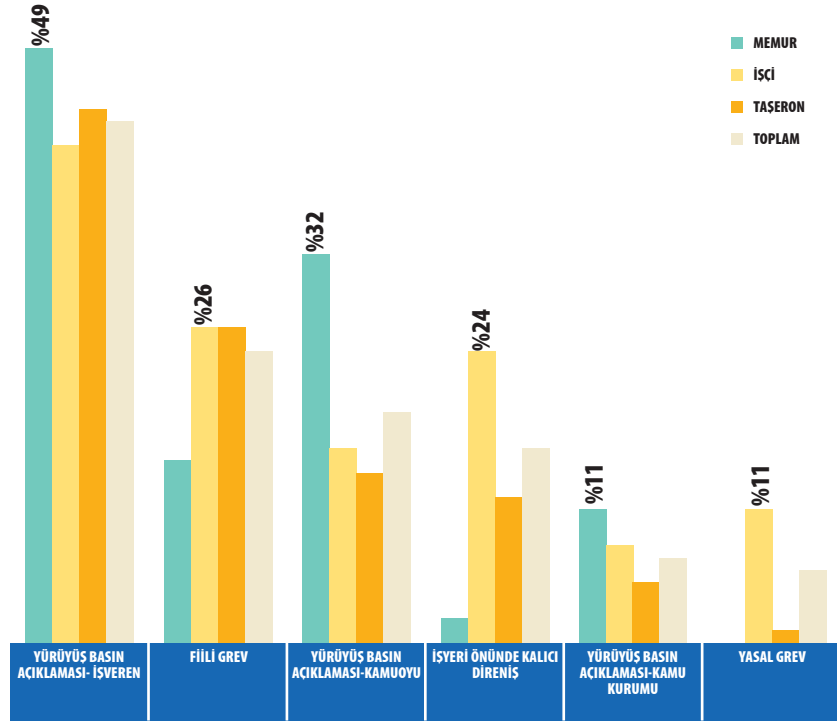
2015 yılında 628 işyeri noktasında gerçekleşen 990 eylemi, türlerine göre tasnif edip, 628 işyeri temelli eylemin yüzde kaçında söz konusu eyleme başvurulduğunu gösteren yukarıdaki tabloyu oluşturduk. Verinin zenginliğini kaybetmemek için her bir işyeri temelli eylemi, bir eylem türüne indirgemedik. Örneğin iki ay süren ve başat türü işyeri önünde kalıcı direniş olan bir işyeri temelli eylem içerisinde altı ay boyunca, işyeri önünde kalıcı direniş yanında, bir fiili grev, iki basın açıklaması ve bir imza kampanyası yapılmış ise tüm bu beş eylemi de analize dahil ettik. Dolayısıyla örneğin bu işyeri temelli eylem, tablodaki fiili grev, yürüyüş/basın açıklaması ve imza kampanyası yüzdelerinin üçünü de dahil etmiş olduk. Tablodaki yüzdeler, örneğin fiili grevi ele alacak olursak, 628 işyeri temelli eylemin % 24'ünde en az bir fiili grevin yapılmış olduğunu göstermektedir. Yüzdelerin toplamının yüzü aşmasının sebebi budur (Bir işyerinde birden fazla eylemin olması).

Bir işyeri temelli eylem boyunca yapılan tüm farklı eylemleri analize dâhil ettiğimiz için, basitliği ve popülerliğinden ötürü yürüyüş/basın açıklaması eylem türünün tüm eylemler içindeki ağırlığı hayli yüksek çıktı. Bu yüzden yürüyüş/basın açıklamasını muhatabına göre üç alt gruba ayırma yoluna gittik. Eylem formal olarak bir basın açıklaması formatında olsa bile, doğrudan işverene yönelik ise, işverenin görmesi için, işvereni rahatsız etmek için, doğrudan işvereni muhatap olarak yapılıyorsa “işverene yönelik yürüyüş/basın açıklaması” olarak kodladık. Bu türün büyük çoğunluğu işyeri önünde yapılan eylemlerdir. Yürüyüş/basın açıklaması eğer ağırlıklı olarak kamuoyuna yönelik, kamuoyu desteğini ilgili mücadeleye çekmek için yapılıyorsa bunlara “kamuoyuna yönelik yürüyüş/basın açıklaması” dedik. Bu eylem türü genellikle kent meydanı gibi yerlerde gerçekleştirilmiştir. Son olarak eylem eğer işveren ile işçiler arasında işçiler lehine aracılık yapabileceği düşünülen bir kuruma, çoğunlukla belediye gibi bir kamu kurumu ya da örneğin bir siyasal partiye yönelik olarak yapılıyorsa da “kamu kurumuna yönelik olarak yapılan yürüyüş/basın açıklaması” olarak isimlendirdik.

İstihdam türüne bakılmaksızın işçi ve memurların tercih ettikleri başat eylem türü, %43 oran ile “işverene yönelik gerçekleştirilen yürüyüş/basın açıklaması” olmuştur. Yürüyüş/basın açıklaması, hedeflenen muhataba göre mekânın seçildiği, taleplerin yine bu muhataba yönlendirildiği, sürekliliği kısa olan eylemlerdir. 2015 yılında kaydettiğimiz vakalarda, bu eylem türünde muhataplar işveren, kamuoyu ve kamu kurumu (ya da diğer tüzel kişiler) olarak kategorize edilmiştir. Sıralamadaki ilk altı eylem türüne bakıldığında yürüyüş/basın açıklaması oransal olarak en baskın eylem türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer başat eylem türleri ise fiili, yasal grevler ve işyeri önünde kalıcı direniş olarak sıralanmaktadır. İşyeri önünde kalıcı direniş, işçilerin işyeri önünü taleplerinin gerçekleşmesi için aktif direniş mekânına dönüştürdükleri bir eylemliliktir. Bu eylem vakalarındaki genel izlek şudur: İşyeri içerisinde belli talepler etrafında örgütlenen işçiler işten atılır. En yaygın örnek sendikalaşmak için verilen mücadelelerdir. İşten atılan işçiler, çalışmaya devam eden arkadaşlarının desteğini alarak ya da almaksızın, eylemi mecburen işyeri önünde devam ettirirler. Direnişi belirsizlik koşulları içerisinde, işyeri önünde çoğu zaman kurulan bir çadırın altında sürdürmek ciddi bir mücadele azmini gerektirir. Tam da bu noktada sendikanın örgütsel varlığı, desteği ve yönlendiriciliği kritiktir. Bu zorluklarına rağmen bu eylem türü %16 oranı ile dördüncü sırada yer almaktadır. Diğer eylem türleri ile karşılaştırdığımızda kuvveti ve örgütlülüğü yüksek olan fiili ve yasal grevlerin, dağılımda üst sıralarda yer al-

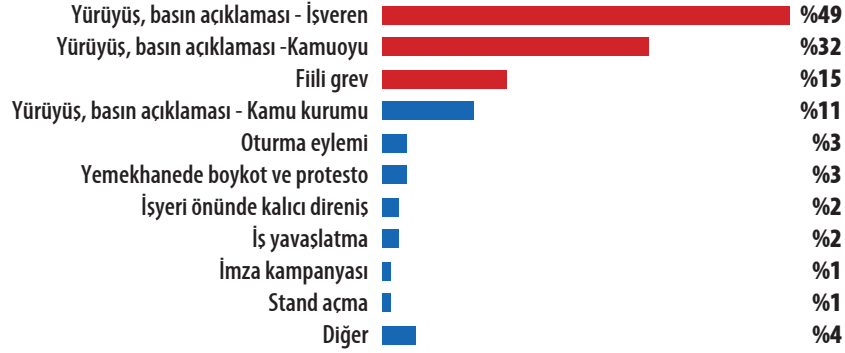
masında yıl içerisinde gerçekleşen iki kitlesel eylem dalgasının etkisi tartışılmazdır. 2015 yılı içerisinde gerçekleşen ve ciddi bir sarsıntıya sebep olan bu dalgalardan biri, Nisan ayında ilk kıvılcımlarını gördüğümüz Metal Fırtına süreci; diğeri ise, Ocak ayında gerçekleşen yine metal işkolundaki yasal grev dalgasıdır.

Grafik 7. Eylem türlerinde öne çıkan ilk altı eylemin farklı istihdam türleri içerisindeki oranı

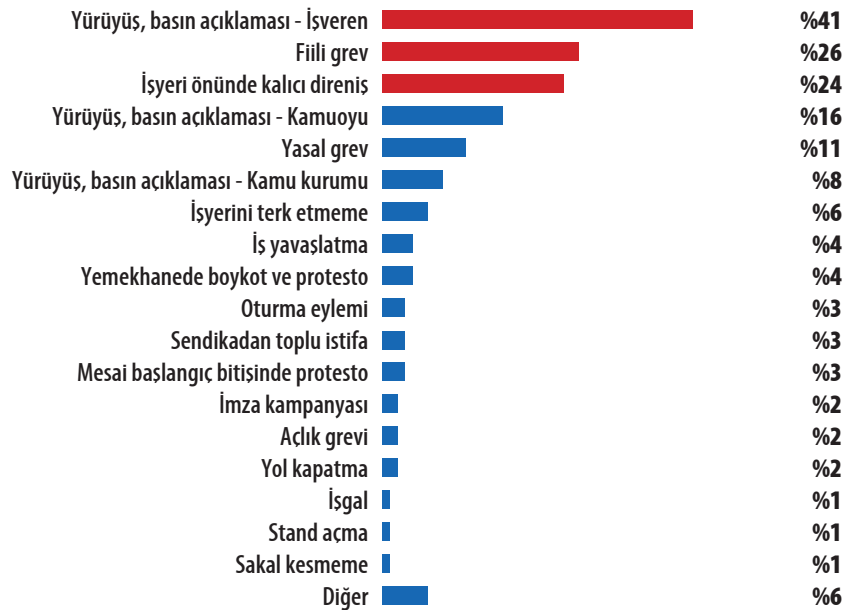
2015 yılında en çok başvurulan ilk altı eylem türüne farklı istihdam türlerinin ne sıklıkla başvurduğunu incelediğimizde, karşımıza yukarıdaki dağılım çıkmaktadır. Tabloda her istihdam türünün gerçekleştirdiği eylemler içerisinde söz konusu eylem türünün oranı verilmektedir. Bu dağılıma göre memur eylemlerinin %49'u muhatabın işveren olduğu yürüyüş/basın açıklamasıdır. Memurlardan devam edecek olursak, memur eylemlerinin % 32'si muhatabın kamuoyu olduğu, % 11'i ise kamu kurumu olduğu yürüyüş/basın açıklamasıdır. Üç farklı yürüyüş/basın açıklaması türünde de memurlar başatır.

Kadrolu işçiler ise en çok yasal grevde ön plana çıkmaktadır. Ülkemizde memurların yasal grev hakları olmadığını, yasal grev yapabilmek için sendikalı olmak gerektiğini, taşeron işçiler için ise sendikalaşmanın yakın zamanlara kadar hemen hemen imkânsız olduğunu düşünenecek olursak bu durum şaşırtıcı sayılmaz. Kadrolu işçilerin ön plana çıktığı ikinci bir eylem türü ise işyeri önünde kalıcı direniştir. Bu da muhtemelen yukarıda bahsettiğimiz bu eylem biçiminin zorluğu ve sendikal örgütlülüğün bu eylem biçimine başvurmakta kritik olması ile alakalıdır. Taşeron işçilere yönelik sendikal ilgi 2015 senesinde başlamış olsa da görece yenidir ve henüz olgunlaşma aşamasındadır. Fiili grevlerde de kadrolu işçiler taşeron işçilere göre küçük bir farkla başı çekmişlerdir. Taşeron işçilerin gerçekleştirdikleri eylemler içindeki fiili grev oranının Metal Fırtına'ya rağmen kadrolu işçilerle kafa kafaya olması şüphesiz ilginçtir.

Grafik 8. Memur eylemlerinde eylem türlerinin dağılımı

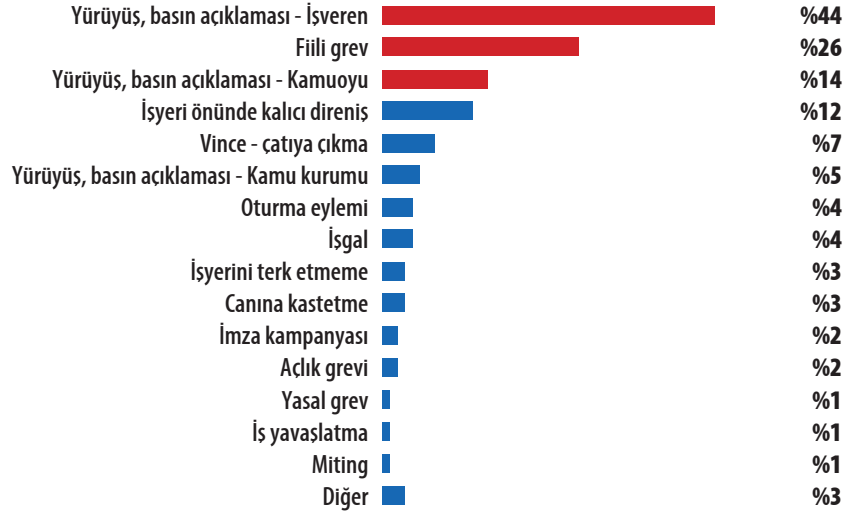
Eylem türlerinin genel dağılımını yorumladığımız bölümde (bkz. Grafik 6) kullandığımız yöntemi açıklamıştık. 2015 yılı içerisinde memurlar 108 işyeri temelli eylem gerçekleştirmiştir. Kullandığımız tanım gereği, bu 108 işyeri temelli eylemin bazılarında birden fazla eylem yapılmıştır. Araştırmada bu eylemlerin hepsini kodladık ve veriye işledik. Yukarıdaki tabloda yüzdeler, 108 işyeri temelli eylemin yüzde kaçında söz konusu eylem türünün en azından bir kere kullanıldığını göstermektedir. Örneğin üç farklı eylem türünün gerçekleştirildiği bir işyeri temelli eylem yüzdelerine üç kere yansımıştır. Değerleri topladığımızda yüz sayısını aşmasının sebebi budur. Bu tabloyu okurken kurulması gereken cümle şudur: 108 işyeri temelli memur eyleminin % 49'unda en azından bir (işverene yönelik) basın açıklaması/yürüyüş gerçekleştirilmiştir.

Bunların neredeyse yarısında işverene yönelik en azından bir basın açıklaması yapılmıştır. Yürüyüş/basın açıklamasının memur eylemlerinin genel rengini verdiğini söylemek mümkün. Üçüncü sırada yer alan fiili grev ise genellikle bir iş gününü geçmeyen, işyerindeki mevcut sorunlara kısa süreli tepki niteliğine sahip, ancak yürüyüş/basın açıklamasına kıyasla örgütlülüğü bir üst seviyede olan eylemlerdir.

Grafik 9. Kadrolu işçi eylemlerinde eylem türlerinin dağılımı

Özel sektörde ve kamuda çalışan kadrolu işçilere baktığımızda 316 işyeri temelli eylem gerçekleştiğini tespit ettik. Bu eylemlerde %41 oranı ile işverene yönelik yürüyüş/basın açıklaması ilk sırada yer almaktadır. Daha yüksek bir eylem yapma kapasitesi gerektiren fiili grev, işyeri önünde kalıcı direniş, yasal grev gibi eylem türlerinin oransal olarak memur eylemliliklerine kıyasla daha yüksek olduğu göze çarpmaktadır. Kadrolu işçilerin yaptıkları eylemler, talepleri gerçekleştirme noktasında daha ısrarcı bir dinamiği ortaya koyar gibi görünmektedir. İlk sıralarda yer alan eylemleri göz önünde bulundurduğumuzda, nispeten daha zor teşebbüs edilen eylem türü oran ve sürelerinin bu istihdam türünde daha fazla gerçekleştiğini söyleyebiliriz. Kadrolu işçi vakalarında daha zengin bir eylem türü çeşitliğinin söz konusu olduğu da belirtilmelidir.

Grafik 10. Taşeron işçi eylemlerinde eylem türlerinin dağılımı

Kamu ve özel sektördeki taşeron işçilerin yaptıkları eylem türlerinin dağılımını gösterirken de yukarıdaki, 6 ila 9 numaralı grafiklerdeki yöntemi takip ettik. Taşeron işçiler 2015 yılında 196 işyeri temelli eylem gerçekleşmiştir. Bu eylemlerin % 44'ünde işverene yönelik yürüyüş/basın açıklaması eylem türüne en az bir kere başvurulmuştur. Diğer istihdam türlerinde olduğu gibi işverene yönelik yapılan yürüyüş/basın açıklaması eylem türü zirvededir. Kamuoyuna hitaben yapılan yürüyüş basın açıklamaları da %14 oranıyla üçüncü sırada yer almıştır.

Taşeron işçilerin başvurdukları eylem türlerinde fiili grev %26 ile ikinci sırada yer almaktadır. Özel taşeron kadrosunda istihdam edilen ve inşaat sektöründe çalışan işçilerin ücretlerini alamadığı ve gayri insani çalışma koşullarına mecbur bırakıldıkları durumlarda fiili grev, kısa sürede işçileri sonuca götüren bir eylem türü olarak tercih edilmektedir. Ücretlerin ödenmesi durumunda işçiler eylemi sonlandırıp işbaşı yapmaktadırlar. Dolayısıyla, taşeron işçilerde fiili grev, nispeten süresiz ve kısa vadeli sonuç almaya yönelik stratejilerin bir parçası olarak uygulanmakta ve bu yönüyle de kadrolu işçilerin eylemliliğinden kısmi olarak ayrılmaktadır.

Taşeron işçiler arasında oransal olarak düşük olsa da çarpıcı bazı eylem türleri karşımıza çıkmaktadır. Özel taşeronu olan işçilerde vince-çatıya çıkma, canına kastetme ve açlık grevi türünden eylemlilik şiddeti yüksek ve teşebbüsü zor eylem türlerine rastlamaktayız. Bu eylem türleri de stratejik olarak fiili grevi ortaya çıkartan koşullarla örtüşmektedir. Fakat işçi-

lerin bu türden uç eylem türlerini benimsemesi özel taşeronlarda örgütlülüğün nispeten cılız olması ve çalışma koşullarının gayri insani niteliği ile de açıklanabilir.

Eylem nedenleri

Grafik 11. Eylem nedenleri

Grafiği yorumlamaya başlamadan önce eylem nedenlerini tespit ederken ve vakalarla ilişkilendirirken nasıl bir yöntem izlediğimizi açıklamak faydalı olacaktır. Tahmin edileceği üzere birden fazla neden bir direniş veya mücadelenin ortaya çıkmasını farklı düzeylerde tetiklemektedir. Mücadele ve direnişleri bir nedene indirgediğimizde, genel dinamiklerini kaçırmış oluruz. Dolayısıyla, karşımıza çıkan tüm mücadeleleri kayıt altına alırken, emekçilerin ortaya koyduğu talepleri ve mücadeleyi kuran nedenleri muhakeme ederek eylem nedenlerini oluşturmaya çalıştık. Oluşturduğumuz yönteme bağlı kalarak, vakaların hemen hemen hepsinde birden fazla eylem nedeni kodladık. Bu sebeple işyeri temelli vakalarda, 628 sayısını fazlasıyla aşan eylem nedenleri toplamına ulaştık. Tablodaki yüzdeler örneğin işten atma için şu şekilde okunmalıdır: 628 işyeri temelli eylemin % 31'inde işten atma eylem nedenleri arasında yer almıştır.

İşten atma tüm istihdam gruplarında başat eylem nedenidir. Emekçilerin koşullarını iyileştirmek için sergiledikleri mücadeleler karşısında işten atma, patronların yaygınlıkla kullandığı bir mücadeleyi bastırma yöntemidir. İşyerinde daha örtük biçimlerde süren mücadele işten atılmaların ardından açık bir eylemlilik sürecine evrilir ve işçilerin eylemleri basına yansır. İşyeri temelli eylemlerin %21'inde nedenler arasında görülen işteyken ücret gaspı ise emekçilere ücretlerin verilmediği ya da eksik verildiği durumları kapsamaktadır.

Toplu iş sözleşmesi (TİS), sendikanın işyerinde yetki sahibi olduğu, ücret ve çalışma koşulları için işveren ile hukuki olarak tanımlanan süre içerisinde müzakere ettiği bir süreci ifade etmektedir. Toplu iş sözleşmesi süreçleri esaslı bir mücadele alanı açmaktadır. İşçilerin talepleri, kararlılığı ve sendikanın yönlendirmesi ile bu süreç bir eylemlilik dizisine dönüşmektedir. %21 oranı ile TİS eylem nedenleri arasında üçüncü sırada yer

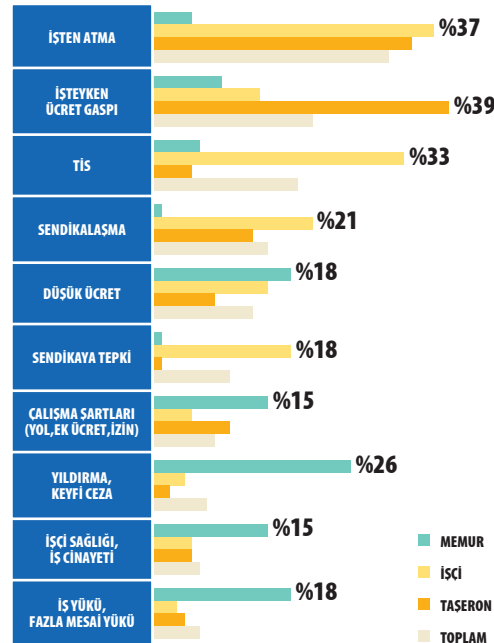
almaktadır. Bu oranın yüksekliği sendikaların yetki sahibi olduğu işyerlerinde eylemleri ortaya çıkartan asli sebebin TİS olmasından kaynaklanmaktadır. Dahası 2015'te işyeri temelli eylem seyrini ciddi anlamda etkileyen Metal Fırtına dalgası da yine TİS süreçlerine dayanmaktadır. Birleşik Metal-İş'in Ocak ayındaki grevleri de aynı TİS sürecinin sonucudur.

Dağılımda TİS ve onun iki sıra altında gördüğümüz düşük ücret nedenlerini nasıl ayrıştırdığımızı açıklamak yerinde olacaktır. Toplu iş sözleşmelerinde ücret zamları sözleşmenin başat maddelerinden biridir. Toplu iş sözleşmesini eylem nedeni olarak kodladığımız vakalarda bu nedenin düşük ücret nedenini zaten içerdiğini düşünerek düşük ücreti bir neden olarak ayrıca kodlamadık. Dolayısıyla düşük ücret kodunu sendikanın örgütlediği veya sendika örgütlese bile yetki sahibi olmadığı işyerlerindeki vakalarda eğer düşük ücret bir mücadele nedeni olarak söz konusu ise kullandık. Bu anlamıyla düşük ücret nedeni işyeri temelli eylemlerin %13'ünde söz konusudur ve beşinci sıradadır.

%15 oranı ile sendikalaşma eylem nedenleri arasında dördüncü sıradadır. Sendikalaşma, emekçilerin fazla iş yükü ve ücret düşüklüğü gibi çalışma koşullarını iyileştirmek ve örgütlülüklerini bir üst düzeye taşımak için giriştikleri bir mücadele süreci olarak tariflenebilir. İşyerinde işçilerin örgütlülüğünü ve kazanımları artıracak asli hamlelerin başında gelmektedir. Bu sebepten olsa gerek, işverenler sendikalaşma karşısında en sert ve saldırgan tepkiyi vermeye meyillidir. Genellikle işyerinde sendikaya üye olan işçiler, işveren tarafından işten atılmakta, ve sendikalaşma mücadelesi artık işçilerin kararlılığının sınanacağı "işyeri önünde direniş"e dönüşmektedir. Sendikal örgütlülük oranının düşük olduğu ve her hamlenin şiddetli bir basınçla karşılandığı ülkemizde, işçi sınıfının mücadele gündeminde her şeye rağmen sendikalaşmanın üst sıralarda yer alıyor oluşu umut vericidir.

İstihdam türlerine göre eylem nedenleri

Grafik 12. Eylem nedenleri ve istihdam türleri

Eylem nedenlerini istihdam türlerine göre tasnif ettiğimizde yukarıdaki dağılıma ulaşmaktayız. İşten atma nedeni %37 oranı ile kadrolu işçiler eylem nedeni olarak ön sıradadır. Kadrolu işçi eylemlerinde, ortaya konan taleplerin niteliği daha çetin bir mücadeleyi gerektirir ve işverenle sürekli olarak bir karşı karşıya gelme durumunu yaratır. Tam da bu nedenle bu istihdam grubunda işten atma asli bir eylem nedeni olarak ortaya çıkmaktadır. İşleyen ücret gaspında taşeron istihdam grubu %39 oranıyla diğer istihdam türlerinin çok önüne çıkmaktadır. Ücretlerin ödenmemesi taşeron işçiler için sık karşılaşılan bir durumdur. Bu saldırılara taşeron işçilerin ne gibi eylem türleri ile cevap verdiğini yukarıdaki bölümde tartışmıştık. Bir neden olarak toplu iş sözleşmelerinde kadrolu işçiler %33 ile açık ara başı çekmektedirler.

Sendikalaşma bir eylem nedeni olarak %15 ile dördüncü sırada yer alırken, bizce özel bir ilgiyi hak etmektedir. Kadrolu işçilerin gerçekleştirdikleri eylemlerin %21'i sendikalaşmak için yapılmıştır. Taşeron istihdam grubundaki işçiler ise %13 ile kayda değer bir oranda sendikalaşmak için teşebbüs göstermişlerdir. Sendikalaşma mücadelesi tamamıyla kamu taşeronlarında çalışan işçilerde gözlemlenmektedir.

İş sağlığı ve iş güvenliği, tüm istihdam gruplarını ortak kesen ve çalışma hayatında son yıllarda yakıcı bir gündem olarak ortaya çıkmıştır. Eylem nedenleri arasında %6 gibi dikkate değer bir oranla karşımıza çıkmaktadır.

İşyeri temelli eylemlerin süreleri

Tablo 3. İşyeri temelli eylemlerin süreleri

Gün	Eylem Sayısı	Dağılım %
1 veya daha az	362	58
2 - 7 gün	84	13
8 - 14 gün	36	6
15 - 30	50	8
31 - 60	33	5
61 - 120	29	5
120 +	29	5
Toplam	623	100

İşyeri temelli eylemlerin kaç gün sürdüğü belli süre aralıklarına göre yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. 2016'ya devreden toplam dokuz eylemden dördü 2016 Şubat ayı itibarıyla bitmiş ve yukarıdaki tabloya dâhil edilmişken, beş eylem raporun yazımı esnasında sürdüğü için toplam eylem sayısı 623'e inmiştir.

362 adet "bir gün veya daha az süren eylem" içinde 238'i "basın açıklaması/ yürüyüş" niteliğinde eylemdir. Eğer "bir gün veya daha az süren" eylemlerin kabaca ortalama yarım gün sürdüklerini varsayarsak, 623 işyeri temelli eylemin ortalama süresi 19,8 gün olarak karşımıza çıkar.⁴ En uzun süren eylem, 388 gün ile, 2014'ten devreden ve Nestle'de Tek-Gıda-İş sendikasının sürdürdüğü ve başarıya ulaştırdığı sendikalaşma mücadelesidir.

⁴ Bir veya daha az gün süren eylemleri sıfır gün varsayarsak da ortalama pek değişmez ve 19,5 çıkar.

Grevlerin süreleri

628 işyeri temelli eylemin 178'inde (% 28) en az bir (resmi ya da fiili) grev gerçekleşmiştir. Aşağıdaki üç tabloda bu grevlerin sürelerine dair birer gruplama sunulmuştur. Bir günden az süren grevlerin süresi yarım gün olarak hesaplandığında 178 grevin ortalama süresi 8,6 gündür.

Tablo 4. Tüm grevlerin süreleri

Gün	Sayı	%
Birden az	86	48
1 ila 7	63	35
8 ila 14	11	6
15 ila 30	9	5
30 +	9	5
Toplam	178	100

178 grevin 34'ü resmi, 144'ü ise fiili grevdir. Resmi grevlerin ortalama süresi 30,4 gündür.

Tablo 5. Resmi grevlerin süreleri

Gün	Sayı	%
Birden az	2	6
1 ila 7	18	53
8 ila 14	2	6
15 ila 30	4	12
30 ila 60	4	12
61 +	4	12
Toplam	34	100

Fiili grevler doğaları gereği çok daha kısa sürelidir, öyle ki ortalama süreleri 3,4 gündür. En uzun süren fiili grev 80 günle Munzur Su'da Gıda-İş'in gerçekleştirdiği grevdir.

Tablo 6. Fiili grevlerin süreleri

Gün	Sayı	%
Birden az	84	58
1 ila 7	45	31
8 ila 14	9	6
15 ila 30	5	3
30 +	1	1
Toplam	144	100

Eylemlerin üretime yönelik olup olmama ve hak geliştirme/savunma nitelikleri

Tablo 7. Eylemlerin üretime yönelik olup olmama niteliği

	Toplam eylem sayısı	Üretime yönelik eylem sayısı	Üretime yöneliklerin oranı %
TOPLAM	628	210	33,4
Özel kadrolu	281	123	43,8
Özel taşeronu	84	35	41,7
Kamu taşeronu	109	28	25,7
Memur	108	18	16,7
Kamu işçisi	32	5	15,6

Bir işyeri temelli eylemin en azından bir noktasında üretime yönelik bir eylem yapılmışsa o işyeri temelli eylemi üretime yönelik eylem olarak kodladık. Üretime yönelik eylemin en yaygını grev olmakla birlikte, çok daha az sayıdaki iş yavaşlatma, fazla mesaiye kalmama gibi eylemleri de üretime yönelik olarak kodladık. Yukarıdaki tabloda tüm işyeri temelli eylemlerin % 33'ünde işçilerin üretime yönelik bir hamle yaptıklarını görüyoruz. Aynı açıdan farklı istihdam türlerindeki işçilerin eylemlerini ayrı ayrı incelediğimizde üretime yönelik eylemde bulunma oranının en yüksek olduğu grubun % 44 ile özel kadrolu işçiler olduğunu görüyoruz. Metal Fırtına bu oranın müthiş şekilde yükselmesini sağlamış görünüyor. Özel bir firmaya taşeronluk yapan firmaların işçileri de ikinci sırada geliyor. İnşaat sektöründe ücretlerin ödenmemesine karşı yapılan fiili grevler bu grubun öne çıkan üretime yönelik eylem türü olarak dikkat çekiyor.

Tablo 8. Eylemlerin hak geliştirme / savunma niteliği

	Toplam eylem	Hak geliştirme %
TOPLAM	628	30
Kamu taşeronu	109	46
Özel kadrolu	281	35
Kamu işçisi	32	28
Memur	108	16
Özel taşeronu	84	12

Eylemleri hak geliştirme / savunma açısından da tasnifledik. Buradaki maksadımız eylemcilerin failliğindeki farklılıklara dair bir sınıflandırma yapabilmektir. Sahip oldukları bir hakkın gaspı karşısında eyleme geçen işçilerin failliği çok kıymetli olsa da, var olmayan bir hakkı elde etmek için eyleme geçen işçilerin failliğinin daha ileri bir düzeyi temsil ettiğini düşündük. Somutlamak gerekirse, eylem sebeplerini şu şekilde tasnifledik: İşteyken ücret gaspı, işten atma, özelleştirme, işten çıkarma sonrası ücret gaspı, tazminat gaspı, yıldırma/keyfi ceza, grev erteleme, işyerinin kapan-

ması nedenlerini savunma nitelikli olarak kodladık. Sendikal rekabet, sendikalaşma, düşük ücret, sendikaya tepki, sigortasız çalıştırma, kalıcı iş/kadro talebi, sendikanın tanınması sebeplerini ise hak geliştirme olarak kodladık. İşçi sağlığı, iş yükü gibi birkaç nedende ise her vakayı ayrı ayrı inceleyip karar verdik. Kamu taşeronu işçiler bu tasnifte kadro talebi ile ön plana çıktıkları için hak geliştirme nitelikli eylemlerin tüm eylemlerine oranı açısından birinci sırayı aldı. Üretime yönelik olma açısından bir önceki tabloda ikinci sırada olan özel taşeronu işçiler ise bu tabloda son sırayı aldı, çünkü belirttiğimiz üzere bu işçi grubunun eylem sebepleri arasında gasp edilen ücretleri elde etmek için yapılan fiili grevler başı çekmekteydi.

İşyeri temelli eylemlerin coğrafi dağılımı

Grafik 13. İşyeri temelli eylemlerin illere göre dağılımı

İstanbul	19,6
İzmir	13,4
Ankara	11,1
Kocaeli	11,0
Bursa	9,4
Adana	2,9
Tekirdağ	2,7
Mersin	2,5
Antalya	2,1
Eskişehir	2,1
Diyarbakır	1,6
Zonguldak	1,6

628 işyeri temelli eylemin 30'unda birden fazla şehirde eylem yapılmıştır. Bunların önemli bir bölümü bir kamu kurumunun pek çok farklı ildeki işyerlerinde aynı gün yapılan eylemlerden oluşmaktadır. 628 işyeri temelli eylem için 687 farklı şehir verisi girilmiştir. Tablodaki veriler 628 işyeri temelli eylemin yüzde kaçında ilgili şehirde en az bir eylem yapıldığını göstermektedir. Dolayısıyla yüzde değerlerinin toplamı yüzden fazla (109) çıkmaktadır. Tabloda en az 10 eylemin gerçekleştiği iller gösterilmiştir. İlk üç sırada yer alan yüzde değerleri, İstanbul'da 123, İzmir'de 84, Ankara'da ise 70 işyeri temelli eyleme işaret etmektedir.

Kırklareli ve Manisa'da 9 (% 1,4); Aydın ve Düzce'de 8 (% 1,3); Samsun'da 7; Balıkesir, Bilecik, Van ve Hatay'da 6; Bolu, Antep, Kayseri, Urfa ve Aksaray'da 5; Giresun, Tunceli, Karaman, Kırıkkale, Batman ve Şırnak'ta ise 4 eylem gerçekleşmiştir.

Edirne, Elazığ, Kastamonu, Konya, Maraş, Mardin, Sakarya, Sivas, Tokat ve Bartın'da üçer eylem; Adıyaman, Ağrı, Amasya, Çorum, Denizli, Kars, Kırşehir, Malatya, Nevşehir, Ordu, Rize, Siirt, Trabzon, Yozgat ve Osmaniye'de ikiser eylem; Afyon, Artvin, Bingöl, Çanakkale, Erzurum, Hakkari, Isparta, Kütahya, Muğla, Niğde ve Iğdır'da ise birer işyeri temelli eylem gerçekleşmiştir.

Bitlis, Burdur, Çankırı, Erzincan, Gümüşhane, Muş, Sinop, Uşak, Bayburt, Ardahan, Yalova, Karabük ve Kilis'te 2015 yılında hiçbir işyeri temelli eylem gerçekleşmemiştir.

Tablo 9. İşyeri temeli eylemlerin bölgelere göre dağılımı

	Sayı	%
Akdeniz	59	9,4
Ege	106	16,9
Marmara	296	47,1
Karadeniz	54	8,6
İç Anadolu	114	18,2
Doğu Ana.	23	3,7
Güneydoğu	35	5,6
TOPLAM	687	109,4

Bölgelere göre toplam 687 il girişi üzerinden genel dağılım ve bu dağılımın 628 işyeri temelli eyleme göre oransal dağılımı yukarıdaki tabloda gösterilmiştir.

Hak aradığı için işten atılan işçiler

90 işyeri temelli eylemin nedeni/hedefi sendikalaşmadır.⁵ Bunların sadece 10'unda işten atılma söz konusu olmamıştır. 9'unda işten atılmalar (en az 270 kişi) 2015 öncesindedir. Geri kalan 71 vakada ise toplam en az 2258 işçi sendikalaştığı için işten atılmıştır (vaka ortalaması 32).

Bu noktada şu husus çok önemlidir: Bu rapor 2015 yılında basına yansıyan türden bir eyleme dönüşen işçi mücadelelerinin izini sürüyor. Basına yansıyan türden bir eyleme dönüşmeyen pek çok sendikalaşma vakasında daha pek çok işçinin işten atılmış olduğunu biliyoruz. Sendikalaştıkları işyerlerinde bu sebepten ötürü bir grup işçi işten atılsa bile farklı gerekçelerden ötürü (örn. sendikal anlayış, sendikanın gücünün kısıtlı olması ya da taktiksel sebepler) sendika, işçileri eyleme yönlendirmeyebilir. Bu sebeple bu verilerden hareketle kurulması gereken doğru cümle şudur: 2015 yılında işçilerin basına yansıyan (en az) bir eylem gerçekleştirdiği **sendikal örgütlenme süreçlerinde en az 2258 işçi sendikalaştığı için işten atılmıştır.**

Sendikalaşma maksadı olmadan mücadele verip eylem yapan işçilerin de yaygın bir şekilde işten atma saldırısı ile karşılaştığını gördük. Metal Fırtına eylemleri bu açıdan belirgin bir öbeği oluşturuyor. Bu nitelikte, sendikalaşma vakaları dışında işçilerin haklarını aradıkları için işten atıldıkları 62 vaka tespit ettik. İhale bitiminde işten çıkartılıp eyleme geçen taşeron işçileri ya da iflas vb. sebeplerle işten atıldığı için eylem yapan işçileri bu hesaplama dahil etmedik. Bir mücadele, bir direniş ortaya koyduğu için işten atılan işçilerin söz konusu olduğu vakaları dahil ettik. Tabii ki bazı vakalarda bu ayrımı çizmenin zorlukları vardı, ancak oldukça ihtiyatlı ve sağlamcı dav-

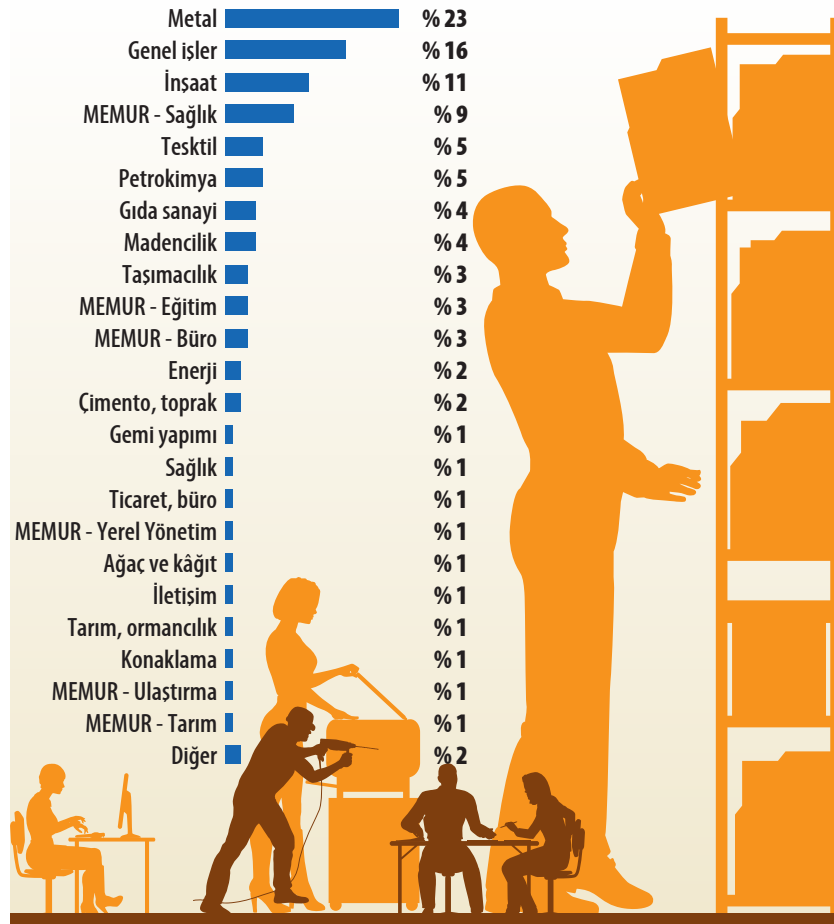
5 Sendikalaşmanın neden olarak kodlandığı bir vaka taşeron işçilerin ihale bitiminde kitlesel olarak işten atılması ile başlıyor, işçilerin direnişe geçmesinin ardından bir sendikanın işçileri örgütleyerek süreci sendikal örgütlenme mücadelesine dönüştürmesi ile sürüyordu. Bu vakayı burada saymadık, çünkü işten atılmanın sebebi sendikalaşma değildi.

randık. İşte bu şekilde saptadığımız 62 vakada toplam **en az 2104 işçinin hak aradığı için 2015 yılında işten atıldığını** tespit ettik.

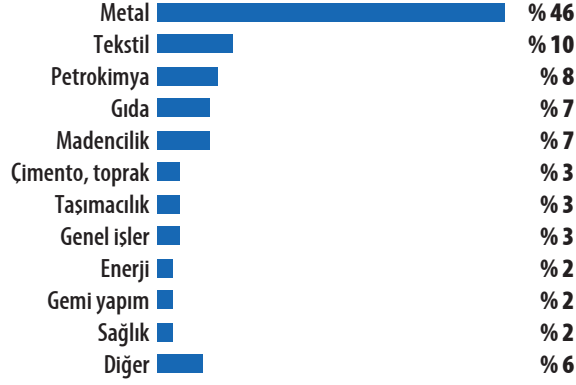
Velhasıl, 2015 yılında bir noktasında basına yansıyan bir eylem gerçekleştirilen hak arama mücadelelerinde toplam **en az 4362 işçi hakkını aradığı için patronlar tarafından işten atılmıştır**. Bunların bir bölümü işten atılmaları akabinde işe iade davaları açıp, ilerleyen aylarda bu davaları kazanmıştır.

İşkolları

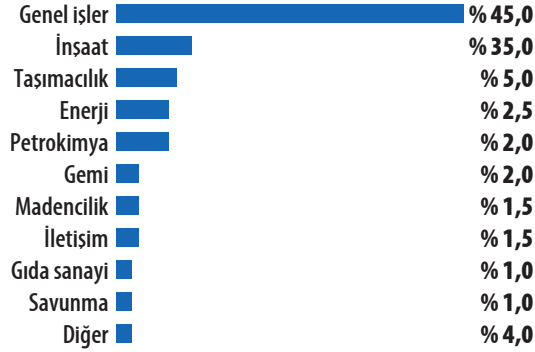
Grafik 14. İşkollarına göre işyeri temelli eylemler

Tüm istihdam gruplarına göre işyeri temelli eylemlerin dağılımına baktığımızda metal işkolu %23'lük oranla ilk sırada yer almaktadır. Önceki bölümlerde de tartıştığımız üzere Metal Fırtına süreci ve Birleşik Metal-İş'in örgütlediği eylemler metal işkolundaki bu yüksek hareketliliği açıklamaktadır. Eylemliliğin olduğu işkollarında sırasıyla %16 ve %11 ile genel işler ve inşaat gelmektedir. Kamu ve özel taşeron istihdam grubunun çoğunluğu oluşturduğu bu işkolunun oran dağılımında ilk sıralarda yer alması anlamıdır. Eylem kapasitesi ve örgütlenme potansiyelinin daha yüksek olduğu varsayılan, birçok işkolunda yer alan kadrolu işçilere kıyasla, taşeron işçiler daha fazla eylem yapmışlardır.

Grafik 15. Kadrolu işçi eylemlerinde işkolları

Kadrolu işçilerin eylemlerinin neredeyse yarısı (%46) metal sektöründe gerçekleşmiştir. Metal işkolunun neden bu denli belirleyici olduğunu anlamak için aylara göre dağılım grafiklerini ve Metal Fırtına sürecini ayrıntısıyla incelediğimiz bölümlere göz gezdirmek yerinde olacaktır. İlk üçte yer alan diğer işkolları %10 ile tekstil ve %8 ile petrokimya olmuştur.⁶ Tekstildeki hareketlilik büyük oranda parlayıp sönen, kısa süreli eylemleri kapsamaktadır. Petrokimya işkolundaki eylemlerde ise görece uzun süreli fiili grevler, yasal grevler ve işgaller işkolundaki eylemlerde önemli yer tutmaktadır.

Grafik 16. Taşeron işçi eylemlerinde işkolları

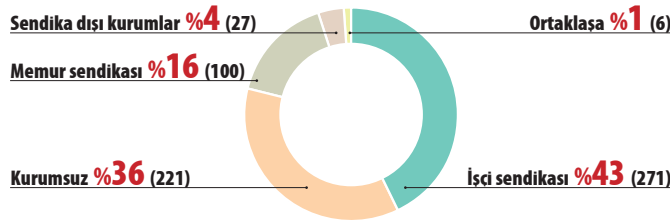
Kamu taşeronu işçilerinin eylemlerinde genel işler işkolunun ön planda olduğunu zaten belirtmiştik. Devlet hastanelerinde çalışan ve sağlık işkolunda gözüken pek çok işçinin son yıllarda resmi olarak genel işkoluna kaydırıldığına da şahit olduk. Dolayısıyla genel işler işkolu taşeron işçilerin eylemlerinin neredeyse yarısının cereyan ettiği işkoludur. Kurumsuz olan taşeron işçi eylemlerinin çoğunluğunun inşaat işkolunda gerçekleştiğini ifade etmiştik. İnşaat işkolu taşeron eylemlerinde %35'lik bir orana sahip-

⁶ Petrokimya işkolunda Konya ili Cihanbeyli ilçesindeki Panplast fabrikasında Kasım 2015'te başlayan sendikalaşma mücadelesi dikkat çekicidir. Bu mücadele Marmara bölgesinde odaklanan bu işkolundaki mücadelelerden gerçekleştiği yer itibarıyla ayrılmaktadır. Sanayileşen Anadolu kentlerindeki hareketlilik potansiyeline dikkat etmemiz açısından ilginç bir örnektir.

tir. İnşaat iş kolundaki taşeronların özel şirket taşeronları olduğunu akılda tutmak yerinde olacaktır. Taşımacılık işkolunun üçüncü sırada gelmesi ise gerek işkolunda taşeronlaşmanın yaygın olması gerek de PTT gibi kamu kurumu taşeronlarında örgütlenme mücadelesi verilmesiyle alakalıdır.

Eylemlerin kurumsallığı

Grafik 17. Kurumsal niteliklerine göre işyeri temelli eylemler

Yukarıdaki tabloda eylem örgütleyen öznenin kurumsallığına göre 625 işyeri temelli eylem tasnif edilmiş, hem eylem sayıları hem de toplamdaki yüzdeleri verilmiştir. Toplam 628 işyeri temelli eylemden 3 tanesinde bir kurumsallık olduğunun emaresi olmakla beraber haberlerde kurum ismi geçmediği için “bilinmiyor” şeklinde kodlanıp analiz dışı bırakılmıştır. Eylemlerin % 60’ı bir sendika tarafından, % 4’ü sendika dışı bir kurum tarafından, kalan % 36’sı da herhangi bir kurumun dahil olmadan doğrudan işçiler tarafından yapılmıştır. Tabloda fazla yer kaplamaması için kısaca ortaklaşa olarak kodlanan 6 eylem, devlet hastanelerinde memur sendikaları ve işçi sendikaları ya da işçi derneği tarafından ortaklaşa örgütlenen eylemlerdir.⁷ Sendika dışı kurumlarda dikkat çeken 10 eylemle Türk Tabipler Birliği, 7 eylemle de İstanbul Üniversitesi (Çapa) Tıp Fakültesi Hastanesi’ndeki taşeron işçilerin 2010 yılında kurmuş olduğu Taşeron İşçileri Dayanışma ve Yardımlaşma Derneği (Taş-İş-Der) başı çekmektedir. İşyeri temelli 107 memur eyleminin kahir ekseriyetinin (100 vaka) memur sendikalarınınca örgütlenmiş olduğunu vurgulayalım. Bir diğer deyişle kurumsuz 221 eylemde memur temsiliyeti 5 vakadan ibarettir. Kalan iki memur eylemi sendika dışı kurumlarca örgütlenmiştir.

Sendikaların örgütlediği işyeri temelli eylemler

Raporun başında belirttiğimiz üzere basına yansıyan türden eylemler tek başlarına ne işçilerin ne de sendikaların tüm hak mücadelelerini yansıtmaya gücüne sahiptir. Sendikaların 2015 yılında gerçekleştirdiği işyeri temelli eylemlerin analizine geçmeden sendikaların faaliyetlerine dair eldeki temel bir veriyi, üye sayıları bilgisini paylaşalım.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın açıkladığı işçi sendikaları üye istatistiklerine göre 2015 Ocak’ta 1.297.464 olan işçi sendikası üye sayısı, 2016 Ocak’ta 1.514.053’e çıkmıştır. Bu ciddi bir artıştır ve sendikaların o ya da bu sebepten bir örgütlenme atağı yaptıklarının göstergesidir.⁸ Ay-

⁷ Kamu sağlık sektöründe farklı bileşenlerin birlikte eylem yapması yaygın bir durumdur. İşçi ve memurların sağlık sektöründe birlikte organize ettiği bu 6 vakanın dışında, başka 19 vakada da birden fazla memur sendikası ya da bir memur sendikası ile tabipler odası birlikte eylemler yapmıştır.

⁸ Yeni üyelerin çok ciddi bir bölümünün 2014 yılı sonunda çıkan Torba Yasa ile sendikalaşmaları kolaylaşan, bu sebeple de sendikaların yoğun ilgisine mazhar olan kamu taşeronu işçilerden oluşması muhtemeldir.

nı dönemde TÜİK'e göre ücretli çalışanların sayısı ise 17,1 milyondan 17,9 milyona çıkmıştır.

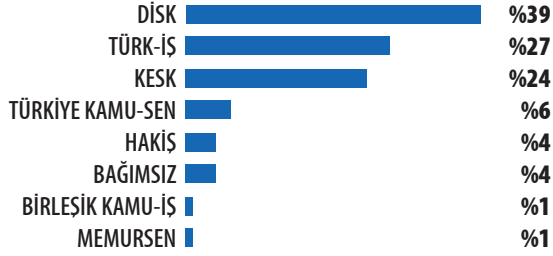
Memur sendikalarının üye sayısına dair ise eldeki veri her yıl temmuz aylarında açıklanan sayılardır. Buna göre 2014 Temmuz ayındaki memur sendikası üye sayısı 1.589.964 iken, 2015 Temmuz'unda 1.679.028'e çıkmıştır. Maliye Bakanlığı'nın kadro istatistiklerine göre 2014 Aralık ayındaki memur sayısı ile 2015 Aralık ayındaki memur sayısı hemen hemen aynıdır, öyle ki 2,83'ten 2,89 milyona çıkmıştır.

Bu veriler ışığında özellikle işçi sendikalarının 2015 yılında hafife alınmaması gereken bir örgütlenme hamlesi yaptıklarını söylemek mümkündür. Ücretlilerin toplam sayısından memurların sayısını çıkardığımızda ulaştığımız memur dışı ücretliler arasında işçi sendikasına üye olanların oranı 2015 başında % 9,1 iken, 2016 başında % 10'a çıkmıştır.

Grafik 18. Sendikaların örgütlediği işyeri temelli eylem sayıları

DİSK BMİS	54
KESK SES	41
DİSK Genel-İş	36
TÜRK-İŞ Petrol-İş	21
TÜRK-İŞ Türk-Metal	17
KESK Eğitim-Sen	17
DİSK Nakliyat-İş	16
KESK BES	16
Türk-Sağlık-Sen	13
TÜRK-İŞ Tek-Gıda-İş	11
DİSK Gıda-İş	11
HAK-İŞ Çelik-İş	10
DİSK Dev-Sağlık-İş	8
KESK Tüm-Bel-Sen	8
TÜRK-İŞ Belediye-İş	8
İnşaat-İş	7
Taş-İş	6
TÜRK-İŞ Maden-İş	5
DİSK Enerji-Sen	5
TÜRK-İŞ Genel Maden-İş	5
TÜRK-İŞ Yol-İş	4
HAK-İŞ Liman-İş	4
TÜRK-İŞ Teksif	4

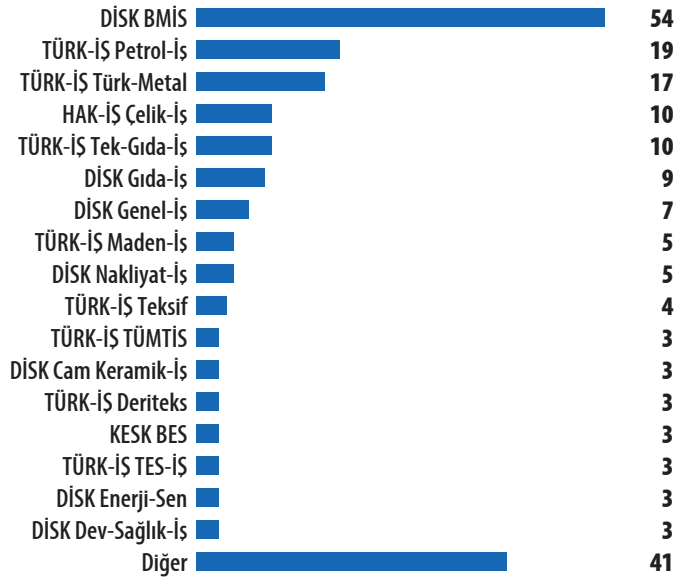
Kadrolu işçilerin eylemlerinde Birleşik Metal-İş 54 eylem örgütlemiştir ve ilk sıradadır. Kamudaki örgütlülüğü nispeten güçlü olan SES, memur eylemliliklerinde ön sıradadır ve 41 eylemde aktif bir sendika olarak genel dağılımda ikinci sırada yer almaktadır. Kamu taşeronlarında ve kamu işçileri istihdam gruplarında örgütlülüğü bulunan Genel-İş 36 eylemde rol alarak, Birleşik Metal-İş ve SES'i takip etmektedir.

Grafik 19. İşyeri temelli eylemlerde konfederasyona göre dağılım

İşyeri temelli eylemlerde DİSK %39 oranla birinci sıradadır. Güçlü örgütlülük geleneğine sahip ve eylemci bir çizgiyi benimseyen Birleşik Metal-İş, Genel-İş ve Nakliyat-İş gibi sendikaların DİSK çatısı altında hareket ediyor olmaları DİSK'in payını yukarı çekmektedir. Petrol-İş gibi aktif bir sendikacılığı benimseyen ve Türk-Metal gibi senelerdir metal işkolunda ciddi ağırlığa sahip sendikaların TÜRK-İŞ'te yer alıyor olmaları, %27'lik oranla bu konfederasyonu ikinci sıraya taşımıştır. KESK ise kamu emekçileri arasında örgütlülüğü görece güçlü ve eylemci bir çizgiyi benimseyen SES, Eğitim-Sen, BES ve Tüm-Bel Sen sendikalarının bünyesinde barındırmaktadır. KESK'i dağılımda %24 ile üçüncü sıraya taşıyan bu sendikaların işyerlerinde gerçekleştirdikleri düzenli eylemlerdir.

Farklı istihdam gruplarında sendikaların

örgütlediği eylem sayıları

Grafik 20. Sendikaların örgütlediği kadrolu işçi eylemlerinin sayıları

Kadrolu işçi istihdam grubunu örgütleyen sendikalara özel olarak odaklandığımızda, yukarıdaki dağılımı elde etmekteyiz. Metal işkolunda örgütlenen sendikaların ilk sıralarda yer alması, bu işkolunun üretimdeki stratejik rolünü göstermekle beraber, işçilerin üretimden gelen örgütlülüğüne ve eylem kapasitelerine dair fikir vermektedir. Mücadeleciliği ile bilinen Petrol-İş ikinci sırayı alırken, onu sırasıyla iki metal sendikasıyla iki gıda sendikası izlemektedir. Grafiğin sağ ucunda yer alan ve 41 ile gösterilen “diğer” sütunu ise bir ve iki adet eylem yapan sendikaların gerçekleştirdiği eylem sayılarının toplanması ile oluşturulmuştur.

Grafik 21. Örgütleyen kuruma göre taşeron işçi eylemlerinin sayıları

DİSK Genel-İş	28
DİSK Nakliyat-İş	12
İnşaat-İş	7
TÜRK-İŞ Belediye-İş	5
DİSK Dev-Sağlık-İş	5
TÜRK-İŞ Yol-İş	4
DİSK Enerji-Sen	2
DİSK - sosyal-İş	2
Diğer	27
Kurumsuz	104

Kamu ve özel taşeronunda istihdam edilen işçilerin gerçekleştirdiği eylemlerde sendikanın dahline baktığımızda, karşımıza yukarıdaki dağılım çıkmaktadır. Belediyelerin ve kamuya bağlı hastanelerin üst işveren oldukları taşeronlarda örgütlenen sendikaların taşeron alanındaki hareketliliğe yön verdiklerini söylemek mümkündür. Dağılımda 28 eylem ile ilk sırada olan DİSK’e bağlı Genel-İş kamu taşeronlarını örgütleyen ve yıl içerisinde hareketliliği ile öne çıkmış bir sendikadır. Türk-İş’e bağlı Belediye-İş de aynı sebeple dağılımda kendine yer bulmaktadır.

Taşeron eylemliliklerine baktığımızda inşaat işkolunda örgütlenen sendikaların hatırı sayılır bir yeri vardır. Türk-İş’e bağlı Yol-İş sendikası genellikle devletin karayolları işletmelerindeki taşeron işçileri örgütlerken 4 işyeri temelli eylem gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda, kamu taşeronlarındaki işkollarının sahip olduğu örgütlenme ve eylemlilik dinamiklerinin faydalarından istifade etmektedirler. İnşaat-İş ise inşaat işkolunda özel taşeron işçilerinin eylemlerinde rol almıştır. Bu işkolunda özel taşeron işçilerini örgütlemek zorlu bir süreçtir ve İnşaat-İş’in 7 eylem sayısı ile üçüncü sırada yer alması dikkat çekicidir.

12 eylem ile Nakliyat-İş sendikasının ikinci sırada yer alması kayda değer bir başka eylemlilik performansına işaret etmektedir. Taşımacılık işkolunda örgütlenen sendika, gerek özel gerek kamu taşeronlarında ciddi bir eylemlilik göstermiştir. Taşımacılık işkolunun sadece kamu değil özel sektörde de taşeronlaşmanın yaygın olduğu bir işkolu olduğu unutulmamalıdır.

Dev-Sağlık-İş sendikasının eylemlilik performansı da aynı işyerinde farklı istihdam gruplarının birlikte sergiledikleri mücadele dinamiğinden etkilenmektedir. Kamu emekçilerinin sağlık sektöründeki örgütlülüğü ve hareketliliği, kamu taşeronu işçilerinin mücadelesini kolaylaştıracak bir zemini sağlamaktadır.

27 eylemlilikle gösterilen “diğer” grubu, taşeron işçiler arasında birer eylem gerçekleştirmiş farklı sendikaların eylem sayılarının toplanması ile

oluşturulmuştur. 104 eylemlilik ile dağılımın sağ ucunda yer alan “kurumsuz” grubu, herhangi bir sendikanın dahil olmadan işçilerin kendilerinin gerçekleştirdiği eylemleri bize göstermektedir. Kurumsuz grubunun çoğunluğunu inşaat işkolundaki özel taşeron işçilerin eylemleri oluşturmaktadır.

Grafik 22. Memur sendikalarının eylem sayıları

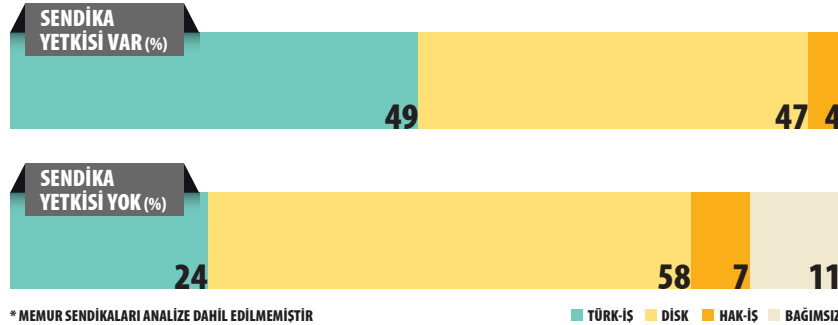
BES	15
Türk-Sağlık-Sen	13
Tüm-Bel-Sen	8
Eğitim-İş	4
Türk-Eğitim-Sen	3
Türk-Haber-Sen	3
Türk-Büro-Sen	3
Orkam-Sen	3
Eğitim-Bir-Sen	2
Genel Sağlık-İş	2
KESK	2
Türk-Büro-Sen	2

Memur sendikalarının işyeri temelli eylemlerinde üç KESK sendikası SES, Eğitim-Sen ve BES başı çekmektedir. SES'in diğer sendikalardan açık ara ileride olması, sağlık sektörüne has sorunlar ve dinamikler yanında şüphesiz SES sendikasının görece ileri düzeydeki eylemciliği ile alakalıdır.

Sendikalaşma eylemleri ve sendikal eylemlerin

üretime yönelik olup olmama niteliği

Grafik 23. Sendikaların yaptığı eylemlerde söz konusu işyerinde yetkili olup olmama durumları – konfederasyonlara göre*

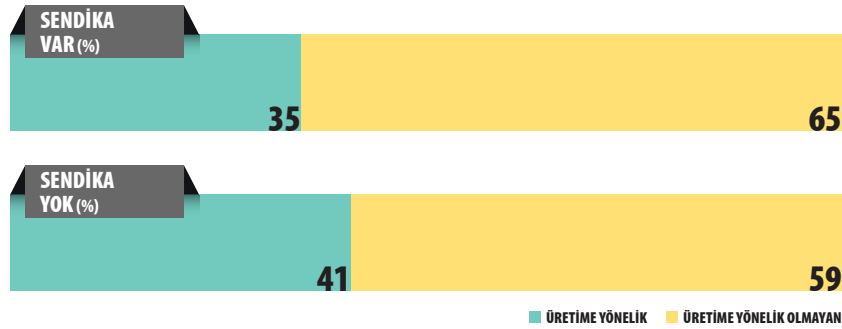
Bu grafikte DİSK'e bağlı sendikaların yetkili olmadıkları yerlerde daha da eylemci bir çizgi izlediklerini görmek mümkün. Bu eylemlerin büyük çoğunluğu söz konusu işyerinde örgütlenip yetki almak için yapılan eylemlerdir. Yetkili olmadığı işyerlerinde daha çok eylem yapma durumu bağımsız sendikalar için tanımları gereği daha da baskındır. Bağımsız sendikaların sendikalar kanununa göre yetki almalarının ne kadar güç olduğu bilinen bir gerçektir.

Grafik 24. Sendikaların yetkili olmadıkları işyerlerinde sendikalaşmak için gerçekleştirdikleri işyeri temelli eylem sayıları

Nakliyat-İş	11	Belediye-İş	2
Petrol-İş	9	Çelik-İş	2
BMİS	9	Liman-İş	2
Genel-İş	7	Sosyal-İş	2
Gıda-İş	7	Maden-İş	1
Tek-Gıda-İş	5	Kristal-İş	1
Türk-Metal	4	GiyimSen	1
TÜMTİS	3	Öz-Gıda-İş	1
Tüm Emek Sen	3	Deriteks	1
Dev-Sağlık-İş	2	İnşaat-İş	1
Enerji-Sen	2	Limter-İş	1
BATİS	2	Teksif	1
Cam-Keramik-İş	2	Lastik-İş	1

Sendikalı işçi oranının kimi hesaplara göre % 5 bandına yaklaştığı günümüzde sendikaların yeni işyerlerinde örgütlenmesi bugün için sendikaların önünde duran en hayati görevdir, desek yanlış olmaz. Yukarıdaki tabloda memur sendikaları yer almamıştır, zira kanunen memur sendikalarının yetki alma süreçleri son derece farklıdır. Günümüzde bir işçi sendikasının bir işyerinde örgütlenip eylem yapmaya ihtiyaç duymadan yetki alması mümkündür ve bunun örnekleri yok değildir. Ancak bu durumun gerçekleşme ihtimalinin düşük olduğunu vurgulamak gerekir. Genel durum şudur: Sendikalaşmayı fark eden işveren agresif yöntemlerle örgütlenmeyi durdurmak için hamle yapar, bu hamleler karşısında da sendikalar basına yansıtacak türden belirgin eylemler yapmak durumunda kalırlar. İşte bu durumda kalıp, birincil neden olarak sendikalaşmak için işyeri temelli eylemlere başvuran sendikaların sıralaması yukarıdaki tabloda verilmiştir. DİSK'ten Nakliyat-İş, Birleşik Metal-İş, Genel-İş ve Gıda-İş ön sıralarda iken, TÜRK-İŞ'ten de Petrol-İş, Tek-Gıda-İş, Türk-Metal ve TÜMTİS önde gelenler arasındadır.

Grafik 25. Sendikaların örgütlediği/örgütlediği eylemlerde üretime yönelik olup olmama

Daha sağlıklı bir mukayese olması için memurların yaptıkları eylemler bu analizde yer almamıştır.⁹ Beklentinin aksine işçi sendikalarının örgütlediği işyeri temelli eylemlerde üretime yönelik olan eylemlerin oranı % 35 iken, sendikaların örgütlenmediği, büyük çoğunluğu kurumsuz olan eylemlerde bu oran % 41'e çıkmaktadır. Bu fark çok büyük bir fark olmasa da sendikaların işçiyi güçlendirdiği, güçlenen işçilerin de üretime yönelik eylem yapma cüretini daha fazla gösterebileceği varsayımını yanlışlaması açısından ilginçtir. Oranın kurumsuz eylemlerde yüksek çıkması şüphesiz Metal Fırtına'nın istisnailiği ile ilgili olabilir. İnşaat sektöründe çalışan özel sektör taşeron işçilerinin fiili grev sıklığının da oranı yukarı çektiğini hatırlatalım.

Kurumsuz eylemler

Yukarıda zikrettiğimiz üzere kurumsuz işyeri temelli eylemlerin sayısı 221'dir ve bunun tüm işyeri temelli eylemler içindeki oranı % 36'dır. Bunlar örneğin bir taşeron derneği ya da tabipler odasınca bile örgütlenmeyen, hiçbir kurumun örgütlenmediği eylem vakalarıdır.

Tablo 10. Kurumsuz eylemlerin sektörel dağılımı (%)

Metal	29,4
İnşaat	25,3
Genel işler	14,9
Tekstil	6,3
Madencilik	6,3

Kurumsuz eylemlerin sektörel dağılımında Metal Fırtına'dan ötürü metal sektörü başı çekmiş ve onu inşaat sektörü takip etmiştir. Kurumsuz işyeri temelli eylemlerin % 43'ünde üretime yönelik eylemler yapılırken, eylemlerin % 26'sı hak geliştirme niteliklidir. Bu eylemlerin % 46'sı özel kadrolu işçiler tarafından, % 30'u özel taşeron işçileri tarafından, % 17'si de kamu taşeronu işçiler tarafından yapılmıştır. Kurumsuz işyeri temelli eylemleri eylem türlerine göre incelediğimiz aşağıdaki tabloda ise fiili grevin % 27'lik oranıyla ikinci sırada gelmesi dikkat çekicidir.

Grafik 26. Kurumsuz Eylemlerde Eylem Türleri

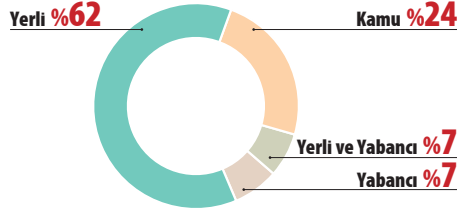
YB - işverene yönelik	%28
Fiili grev	%27
YB - kamuoyuna yönelik	%10
İşyeri önünde kalıcı direniş	%9
İşyerini terk etmeme	%4
Vince - çatıya çıkma	%4
YB - kamuya yönelik	%3
Yemekhane boykotu	%3
Sendikadan toplu istifa	%3

NOT: % 2 VE DAHA AZI GÖSTERİLMEMİŞTİR. GÖSTERİLMİYEN EYLEM TÜRLERİNİN TOPLAM ORANI % 11'DİR.

⁹ Memurların eylemleri hemen hemen istisnasız bir şekilde sendikalarca örgütlenmiştir ve üretime yönelikliği zayıftır. Bu sebepten oranları çok değiştirmemektedir.

İşyerinin niteliği ve eylem mekanı

Grafik 27. İşyerinin niteliğine göre eylemlerin dağılımı

Eylemlerin gerçekleştirildiği işyerlerinin kamu mu, özel mi, özelse yerli mi yoksa yabancı işverenlerce mi işletildiğini de öğrenmek istedik. Kimi vakalarda bilgilerin kısıtlılığında otürü yerli/yabancı ayırımına dair tahmin yürütmemiz gerekse de genel eğilimi doğru yansıttığımızı düşünüyoruz. Kamu taşeronu işletmeleri bu tabloda kamu olarak saymadığımızı, özel sektör/yerli olarak işlediğimizi not düşelim.

Grafik 28. Eylemin mekânına göre eylemlerin dağılımı

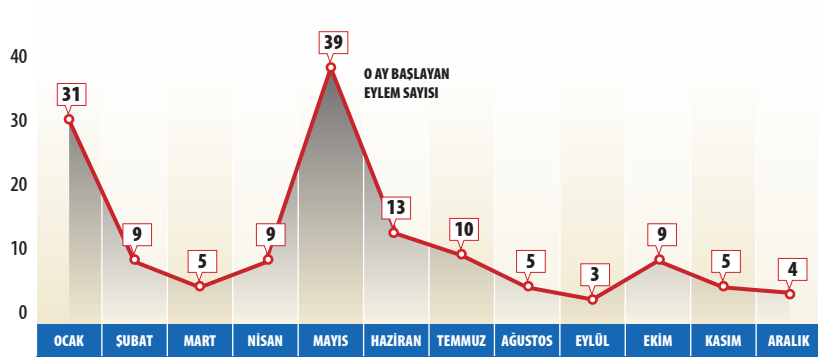
İstihdam gruplarında yürüyüş/basın açıklamasının en çok başvurulan eylem türü olduğunu not etmiştik. İşyeri önünde gerçekleşen eylemlerin %49 ile ilk sırada yer almasının önemli bir sebebi eylem türlerindeki bu baskınlıkla alakalıdır. Kent meydanı ve işverenle alakalı mekânların dağılımında öne çıkması da kısmen bu yüzdendir. Ek olarak, kadrolu işçi ve taşeronlarda işyeri önünde kalıcı direnişin yine önde gelen eylem türlerinden oluşu, işyeri önünü bir mekân olarak ilk sıraya taşımıştır.

İşyeri içindeki eylemler ise görece daha zor gerçekleşen, işverene işçi iradesinin gücünü doğrudan gösterdiği eylemler olma potansiyelini taşımaktadır. Üretime yönelik eylemler büyük çoğunlukla tanımı gereği işyeri içinde gerçekleşir. Yukarıdaki bölümde de tartıştığımız üzere eylem türlerinde fiili ve yasal grev sayılarının görece oransal fazlalığı, işyeri içinin neden yüksek oranda çıktığına dair kayda değer bir sebeptir.

Metal Fırtına

2015 yılının işçi sınıfı eylemlerini değerlendirirken metal sektörüne özel bir bakış atmamızda fayda var. Metal Fırtına diye tabir edilen, Mayıs ve Haziran ayında yoğunlaşan kitlesel fiili grevlerin Türkiye emek tarihinde müstesna bir yere sahip olduğu açıktır.¹⁰ 2010'daki Tekel işçilerinin eyleminin ardından uzun bir aradan sonra ilk kez bir işçi eylemi günlerce ana haber bültenlerinin önde gelen konularından biri haline geldi.

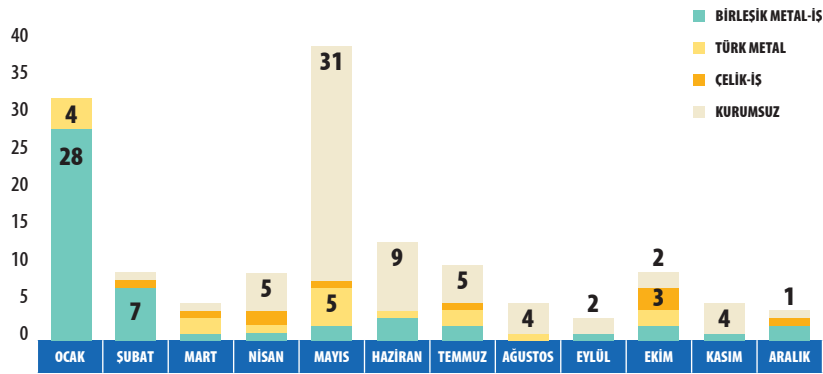
Grafik 29. Başladığı aylara göre metal sektöründeki işyeri temelli eylem sayıları*

* METAL SEKTÖRÜNDE, YEDİSİ MAYIS AYINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ON BİR DAYANIŞMA EYLEMİ DE TABLOYA DAHİL EDİLMİŞTİR.

Başladığı aylara göre metal sektörü eylemlerine baktığımızda, seneye Birleşik Metal-İş'in resmi grevleri ile giriş yaptığımızı, Nisan ayında başlayan Metal Fırtına'nın Mayıs ayında nasıl zirveye çıktığını görmüş oluruz. Başladığı aylara göre metal eylemlerinin kurumsal niteliğini ise aşağıdaki tabloda görebiliriz. Birleşik Metal-İş Ocak ayına 28 işyeri temelli eylemle damgasını vururken, Mayıs ayında yapılan 39 eylemin 31'i kurumsuz bir şekilde, tamamen işçilerin inisiyatifiyle yapılmıştır. Metal Fırtına'nın asıl olarak Nisan ayının ortasında başlayan bu kurumsuz eylemler olduğunu unutmamalıyız.

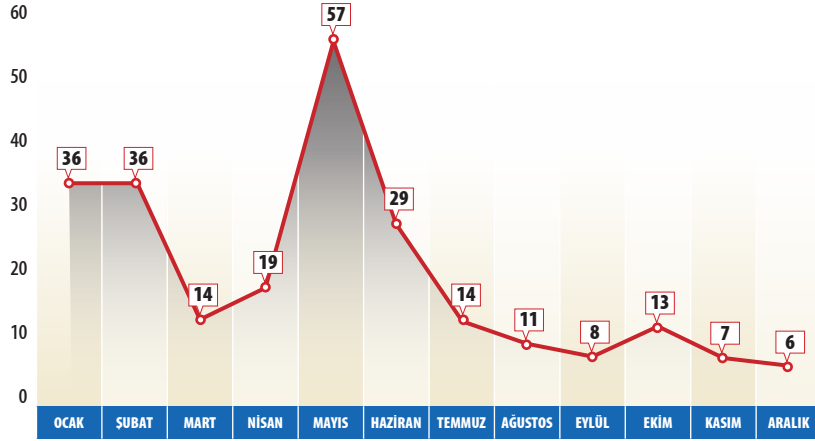
Grafik 30. Başladığı aylara ve kurumsallığına göre işyeri temelli metal sektörü eylem sayıları*

* METAL SEKTÖRÜNDE, YEDİSİ MAYIS AYINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ON BİR DAYANIŞMA EYLEMİ DE TABLOYA DAHİL EDİLMİŞTİR.

10 Aziz Çelik, "The Wave of Strikes and Resistances of the Metal Workers of 2015 in Turkey," Centre for Policy and Research on Turkey IV, no. 10 (2015).

Grafik 31. Söz konusu ay içinde gerçekleşen tüm işyeri temelli metal sektörü eylemleri sayıları*

* METAL SEKTÖRÜNDE, YEDİSİ MAYIS AYINDA GERÇEKLEŞTİRİLEN ON BİR DAYANIŞMA EYLEMİ DE TABLOYA DAHİL EDİLMİŞTİR.

Yukarıdaki tabloda ise metal sektöründe söz konusu ay içinde gerçekleşen tüm işyeri temelli (ve dayanışma) eylemleri gösterilmiştir. Geçen aylarda başlayıp söz konusu ay içinde devam eden eylemlerle sayılar yükselmektedir. Metal Fırtına'nın bu basit niceliksel betimlemesinin ötesinde tekil işyerlerindeki sonuçları ve toplu genel sonuçları başka bir yazının konusudur. Burada şu tespitle yetinelim: Metal Fırtına'nın en azından iki sebebi vardı. Bunlardan biri ücret zamlarının düşüklüğü ise, ikincisi ve daha ön plana çıkanı Türk Metal sendikasına yönelik tepkiydi.¹¹ Türk Metal sendikasının 2015 Ocak ayı sendika istatistiklerinde 177.125 üyesi vardı. Bu sayı Metal Fırtına'nın ve onun en belirgin eylem biçimlerinden biri olan Türk Metal'den toplu istifaların ardından sendikanın üye sayısı yaklaşık 11 bin azalarak Temmuz ayında 166.250'ye indi. 2016 Ocak istatistiklerinde ise son derece ilginç bir şekilde Türk Metal'in üye sayısı 181.838'e çıkmış olarak ilan edildi. Son istatistiğin bilinçli bir şekilde manipüle edilmiş olma ihtimali bulunsa da Metal Fırtına'nın tekil fabrikalardaki hikayelerinden şunu biliyoruz: Fırtına, seçim arifesine denk gelmesinin de etkisiyle kısa vadede ciddi kazanımlar elde etti. Ancak metal fırtınasını yaratan işçiler orta vadede işverenlerin ve Türk Metal'in çok ciddi bir karşı saldırısı ile yüzleşti. Yüzlerce işçi işten atıldı ve kalanlar savunma pozisyonuna geçerek kazanılan mevzilerin önemli bir bölümünü kaybetti. Metal Fırtına kısa vadede başarılı, orta vadede ise başarısız bir görüntü çizdi. Uzun vadedeki performansını ve etkilerini ise hep birlikte yaşayıp göreceğiz.

11 Türk Metal sendikasının akademik açıdan son derece nitelikli bir değerlendirmesi ve eleştirisi için bkz. Theo Nichols and Nadir Suğur, Global İşletme, Yerel Emek (İstanbul: İletişim Yayınları, 2012), 209-32.

Kaynakça

- Birelma, Alphan. "Türkiye'de Taşeron Çalışma." *Toplum ve Bilim*, no. 133 (2015): 55-96.
- Çelik, Aziz. «The Wave of Strikes and Resistances of the Metal Workers of 2015 in Turkey.» *Centre for Policy and Research on Turkey IV*, no. 10 (2015): 21-37.
- Kaygısız, İrfan. "2013 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme." *DİSK-AR*, no. 2 (2014): 108-21.
- . "2014 Ocak Haziran Dönemi İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme." *DİSK-AR*, no. 3 (2014): 108-15.
- . "2014 Yılı İşçi Sınıfı Eylemleri Üzerine Değerlendirme." *DİSK-AR*, no. 4 (2015): 140-53.
- Nichols, Theo, and Nadir Suğur. *Global İşletme, Yerel Emek*. İstanbul: İletişim Yayınları, 2012.

HAKKIMIZDA

Emek alışmaları Topluluğu (ET), 2014 yılı Eylöl ayında işçi sınıfı üzerine bilgi üreten bir grup akademisyen, araştırmacı ve sendika uzmanının daha koordineli çalışma imkanları üzerine yaptığı bir dizi toplantı sonucu doğdu. Bu toplantılar, işçi sınıfı ve emek hareketi üzerine veri üreten bağımsız kurumlara artan ihtiyacı ortaya koyarken bir yandan da yeni bir oluşuma cesaret verdi.

ET, somut bir üretim sürecinin içinde örgütlenme çalışmalarına başlamayı önüne koydu ve 2015 yılı boyunca yerel ve ulusal yazılı basını ve bazı internet sitelerini tarayarak elde edilen işçi ve memur eylemlerinin bilgisini sayısal veriye dönüştürerek analiz etti. Bu alışmasını 2015 İşçisi Sınıfı Eylemleri Raporu ismiyle yayınlayarak emek hareketinin kullanımına sundu.

Gönüllülerin oluşturduğu Emek alışmaları Topluluğu emek hareketine destek vermek isteyen araştırmacıların, akademisyenlerin, sanatçıların ortaklaşa bir şekilde hareket ederek nitelikli ve etkili ürünler ortaya koyabilecekleri bir zeminin inşasını ve kurumsallaşmasını hedeflemektedir. İşçi sınıfının ve işçi mücadelelerinin görünürlüğünü artırmak ve emek hareketinin veri temelli politika yapma kapasitesini geliştirmek amacını taşımaktadır. Emek hareketinin farklı öznelerine eşit mesafede durmayı ve harekete somut katkı sunmayı ilke edinmiştir. ET, emek hareketine destek vermek isteyen herkesin katılımına açıktır.